

ARTIKOLU 34 TAL-KOSTITUZZJONI

ARTIKOLU 5 TAL-KONVENZJONI EWROPEA

DRITT GHAL SMIGH XIERAQ

ARTIKOLU 39 TAL-KOSTITUZZJONI

ARTIKOLU 6 TAL-KONVENZJONI EWROPEA

RIMEDJU - DANNI MORALI U PEKUNJARI



QORTI CIVILI - PRIM' AWLA
(SEDE KOSTITUZZJONALI)

MHALLEF

ONOR. LORRAINE SCHEMBRI ORLAND
LL.D., M.Jur. (Eur.Law), Dip.Trib.Eccles.Melit.

Seduta ta' nhar il-Hamis, 28 ta' Gunju 2018

Kawza Numru : 1

Rikors Kostituzzjonali Numru : 60/2016/LSO

Patrick Falzon (K.I.717058(M))

VS

Il-Kummissarju tal-Pulizija
u l-Avukat Generali

Il-Qorti,

I. PRELIMINARI.

Rat ir-rikors kostituzzjonali ta' Patrick Falzon datat is-17 ta' Gunju 2016 fejn espona: -

Illi l-esponenti ghamel zmien f'relazzjoni ma' "AA", li miz-zwieg precedenti taghha kellha zewgt itfal bniet kif ukoll ghandha wild mill-esponenti. Waqt din ir-relazzjoni r-rikorrenti, "AA", u l-imsemmija tfal kienu ghamlu ammont ta' zmien jghixu flimkien gewwa x-Xghajra;

Illi nhar id-9 ta' Lulju tas-sena 2008, wahda mill-imsemmija tfal bniet u cioe` "AB" qalet lil ommha "AA" li r-rikorrenti kien missha fil-partijiet intimi taghha gewwa l-imsemmi fond fix-Xghajra, u dana allegatament waqt li l-istess "AA" kienet riegda f'kamra ohra. B'rizultat ta' dan, "AA" ghamlet rapport l-Ghassa ta' Haz-Zabbar;

Nhar il-11 ta' Lulju 2008 l-esponenti tressaq quddiem il-Qorti tal-Magistrati (Malta) b'urgenza fuq imputazzjonijiet illi ix-Xghajra u fi bnadi ohra ta' dawn il-Gzejjer, fid-9 ta' Lulju 2008 u fix-xhur ta' qabel, b'diversi atti maghmulin minnu ukoll jekk fi zminijiet differenti u li jiksru l-istess dispozizzjoni tal-ligi, u li gew maghmula b'rizoluzzjoni wahda:

- B'ghemil zieni ikkorrompa lil "AB", minuri ta' tlettax-il sena;

- Bla ordni skont il-Ligi tal-awtorita` kompetenti, u barra mill-kazijiet li fihom il-ligi taghti s-setgha lill-privat li jarresta lill-hati, arresta, zamm, jew issekwestra lill-istess minuri “AB” kontra l-volonta` taghha u dan bhala mezz biex hi tigi mgieghla taghmel xi haga, jew toqghod ghal xi haga li toffendi l-misthija tas-sess taghha; u
- Ikkommetta attentat vjolenti ghall-pudur tal-istess minuri “AB”.

Sussegwentement meta bdew jinstemghu il-provi bdiet tigi ccarata l-innocenza tal-esponenti. Izda li hu aktar rilevanti ghall-kaz odjern huwa li nhar il-25 ta' Lulju 2008, waqt ix-xiehda taghha l-kwerelanta “AA” sahqet li hi xtaqet twaqqaf il-proceduri kontra l-esponenti;

Illi minkejja s-suespost, il-proceduri fil-konfront tar-rikorrenti baqghu ghaddejin ghal diversi snin sa ma nghatat sentenza nhar l-24 ta' Settembru 2013 fejn il-kawza giet dikjarata ezawrita minhabba l-fatt illi l-akkuzi migjuba fil-konfront tal-esponenti kienu dipendenti fuq il-kwerela tal-parti leza *a tenur* tal-artikoli 203 u 545 tal-Kap 9 tal-Ligijiet ta' Malta. Din is-sentenza giet konfermata fl-appell nhar it-3 ta' Marzu 2015.

Illi l-esponenti umilment jissottometti illi l-andament tal-proceduri kriminali fil-konfront tieghu kien leziv tad-drittijiet fundamentali tieghu sanciti mill-Kostituzzjoni tar-Repubblika ta' Malta kif ukoll mill-Konvenzjoni Ewropea

ghall-Protezzjoni tad-Drittijiet tal-Bniedem u tal-Libertajiet Fondamentali hekk kif ser jigi elaborat f'dan ir-rikors u fis-smigh tieghu minn dina l-Onorabbli Qorti.

A - Protezzjoni minn Arrest jew Detenzjoni Arbitrarja (Artikolu 34 tal-Kostituzzjoni u Artikolu 5 tal-Konvenzjoni Ewropea)

L-esponenti tressaq b'urgenza nhar il-11 ta' Lulju 2008 fuq l-imputazzjonijiet su esposti, u gie moghti l-helsien mill-arrest ghaliex sahaq mill-bidu li ma kienx ser jirrisjedi fl-istess fond mal-minorreni "AB" u l-kwerelanti "AA", izda kien sejjer joqghod ma' huh gewwa l-Birgu. Inoltre nhareg ukoll ordni ta' protezzjoni *a tenur* tal-artikolu 412C tal-Kap 9 tal-Ligijiet ta' Malta ghall-protezzjoni tal-istess minorenni.

Madanakollu, il-helsien mill-arrest gie akkordat bil-kundizzjoni li l-esponenti ma johrogx mid-dar fejn kien ser jirrisjedi hlief ghal ragunijiet ta' sahha jew biex jattendi s-seduti l-Qorti. Ghaldaqstant l-esponenti kien qieghed taht *house arrest*.

Diversi talbiet da parti tal-esponenti sabiex jigu varjati l-kundizzjonijiet tal-helsien mill-arrest, biex b'hekk ikun jista' jahdem, gew opposti mill-intimati u michuda mill-Onorabbli Qorti tal-Magistrati.

Bid-dovut rispett, ir-ragunijiet ghaliex bdew jigu opposti u michuda t-talbiet tar-rikorrenti ghall-varjazzjoni tal-kundizzjoni *tal-house arrest* kienu frivoli. Post ohrajn l-

intimat Avukat Generali oppona t-talba tal-esponenti sabiex terga' tinstema' "AA" u ma jkunx hemm biza' ta' intralc max-xiehda taghha, u dana meta l-istess "AA" kienet diga' xehdet li xtaqet il-proceduri fil-konfront tal-esponenti jitwaqqfu.

Inoltre, nhar l-24 ta' Gunju 2009, it-talba tal-esponenti sabiex jigi mehlus mill-*house arrest* giet michuda mill-Onorabbli Qorti tal-Magistrati ghaliex ir-rikorrenti "ma gab ebda xhieda dokumentarja jew mod iehor, illi juri illi kiseb xi impieg alternattiv" [sic!]. Kien prattikament impossibbli ghall-esponenti li jikseb effettivament impjeg alternattiv meta ma setax johrog mir-residenza tieghu biex jaghmel *interview* ma' *employer* prospettivi

Meta finalment intlaqghet it-talba tal-esponenti fid-19 ta' Ottubru 2009 - u cioe' aktar minn sena u tliet xhur wara li kien beda jinzamm taht *house arrest* - giet imposta fuqu l-kundizzjoni li jsib terz li jaghmillu depozitu ta' sebat elef ewro (€7,000). U dana meta l-kwerelanta "AA" u l-minorenni "AB" - ix-xhieda pajzana li ghalihom setghet possibilment tigi gustifikata d-detenzjoni tar-rikorrenti sabiex tigi evitata kwalsijasi possibilita` ta' intralc ta' provi - kienu xehdu nhar il-25 ta' Lulju 2008!

Kien impossibbli ghall-esponenti li jissodisfa din il-kundizzjoni, u dana kemm minhabba l-imputazzjonijiet li kien qieghed jiffaccja - li certament ma ghamluhiex facli ghall-esponenti li jsib lil xi hadd li lest li jerfa' tali piz ghalih - kif ukoll minhabba l-fatt li kien ilu aktar minn sena sospiz

mill-pozizzjoni tieghu fil-Korp tal-Pulizija u fl-impossibilita` li jsib impjeg alternattiv, minhabba l-istess *house arrest*, u ghalhekk ebda terz ma seta' jkun kunfidenti li jekk jislef is-sebat elef ewro, l-esponenti kien ser jaghmel tajjeb ghalihom.

Wara diversi tentattivi sabiex dan il-kriterju jigi varjat, din is-somma tnaqqset ghal erbat elef ewro (€4,000) nhar is-26 ta' Ottubru 2010, izda ghar-ragunijiet su esposti anke dan l-ammont kien eccessiv.

Ghaldaqstant l-esponenti baqa' taht *house arrest* sal-4 ta' Ottubru 2012, meta l-Onorabbli Qorti tal-Magistrati ghogobha tvarja l-kriterji ghall-helsien mill-*house arrest* u imponiet biss - mil-lat finanzjarju - garanzija personali da parti tar-rikorrenti.

L-esponenti dam taht *house arrest* ghal total ta' erba' snin, xahrejn u tlieta u ghoxrin gurnata!

Umilment l-esponenti jerga' jtenni u jirrileva illi waqt dan iz-zmien kollu huwa kien sospiz mill-kariga tieghu fi hdan il-Korp tal-Pulizija minhabba r-reati lilu addebitati, kif ukoll kien fl-impossibilita` li jsib impjeg alternattiv minhabba l-*house arrest*. U dana waqt li kellu zewg *loans* mal-bank APS li fuqu kellu pagament mensili ta' kwazi erba' mitt Ewro, kif ukoll waqt li kellu jmantni lil iben li kellu ma' "AA".

Illi umilment l-esponenti jshaq illi dan jammonta ghal ksur tad-drittijiet fundamentali tieghu skont l-artikolu 34 tal-Kostituzzjoni u l-artikolu 5 tal-Konvenzjoni Ewropea.

Huwa pacifiku fil-gurisprudenza tal-Qorti Ewropea ghad-Drittijiet tal-Bniedem illi l-arrest preventiv huwa gustifikat biss, waqt il-mori tal-proceduri kriminali kontra l-persuna mizmuma, jekk jezisti *"a genuine requirement of public interest justifying, with due regard to the principle of the presumption of innocence, a departure from the rule of respect for individual liberty..."*. Il-persuna akkuzata ghandha tigi rilaxxata sakemm ma jigix muri mill-prosekuzzjoni li hemm ragunijiet gravi u necessarji li jiggustifikaw li l-persuna tinzamm detenuta.

Il-Qorti Ewropea rrimarkat f'aktar minn okkazzjoni wahda li l-applikabilita` tal-artikolu 5 tal-Konvenzjoni Ewropea ma hix limitata ghal detenzjoni gewwa facilita` detentiva, izda tapplika ugwalment ghal cirkostanzi ohra fejn persuna tigi pprivata mil-liberta` taghha, inkluz *house arrest*

Huwa inoltre pacifiku wkoll li l-kundizzjonijiet imposti ghall-helsien mill-arrest iridu jkunu possibbli ghall-persuna akkuzata li tilhaqhom. Fil-kawza fl-ismijiet "Neumaster vs Austria", il-Qorti Ewropea sahqet illi meta l-kundizzjoni tkun wahda finanzjarja, l-ammont ghandu jigi kalkolat *"principally by reference to him [l-akkuzat], his assets and his relationship with the persons who are to provide the security"* [enfasi tal-esponenti].

Fil-kaz odjern, l-esponenti umilment jissottometti illi l-ewwel kien hemm dewmien indebitu sabiex jinheles mill-*house arrest*, u meta inghatatlu l-opportunita` li jinheles mill-*house arrest* il-kundizzjonijiet imposti kienu sproporzjonati meta kkumparati mal-assi tieghu u mal-persuni li seta' jersaq lejhom sabiex jipprovdu d-depozitu. B'hekk gie effettivament ipprivat mil-liberta` tieghu ghal aktar minn erba' snin, u dan minghajr raguni valida fil-ligi.

Ghaldaqstant l-esponenti bir-rispett jishaq li gie lez id-dritt tieghu ghal-liberta` personali, hekk kif sancit mill-artikolu 34 tal-Kostituzzjoni u l-artikolu 5 tal-Konvenzjoni Ewropea.

B - Dritt ghal Smigh Xieraq (Artikolu 39 tal-Kostituzzjoni u Artikolu 6 tal-Konvenzjoni Ewropea)

Huwa pacifiku li d-dritt ghal smigh xieraq jinkludi d-dritt li kawza tiehu zmien ragjonevoli.

L-esponenti umilment jishaq illi l-proceduri kriminali fil-konfront tieghu ma hadux zmien ragjonevoli, u dan ghal ragunijiet interament indipendenti minnu. Senjatament l-esponenti jirrileva s-segwent differimenti u dilungar inutili waqt il-kumpilazzjoni kriminali:

- Saru diversi talbiet mill-intimat Avukat Generali sabiex il-minorenni "AB" terga' tixhed, wara x-xiehda taghha tal-25 ta' Lulju 2008, minghajr ic-cirkostanzi straordinarji li trid il-Ligi sabiex dan isehh;

- Wara li “AA” rtirat il-kwerela, il-Pulizija kkuntattjat lill-missier bijologiku tal-minorenni “AB”, “AC”, li talab li jigi meqjus kien ilu aktar minn tliet (3) snin ma jara lil uliedu u li, minhabba li ma kienx il-kwerelant, ma setax legalment ikompli proceduri li f'dak l-istadju kienu diga` ezawriti, hekk kif ikkonfermat l-Onorabbli Qorti tal-Magistrati fis-sentenza taghha. “AC” tela' jixhed nhar id-29 ta' Settembru 2008 fejn lanqas kien jaf bic-cirkostanzi tal-kaz, u ghaldaqstant f'tali seduta ma sar xejn hlief din ix-xiehda;
- Fil-5 ta' Novembru 2008 il-prosekuzzjoni talbet differiment ghaliex ma kinitx edotta minn cirkostanzi li setghu jiggustifikaw li terga' tixhed “AB” kif talab l-Avukat Generali - tali cirkostanzi ma vverifikawx ruhhom;
- Fil-11 ta' Jannar 2011 il-kawza giet differita minhabba l-volum tax-xoghol tal-Qorti;
- Fil-15 ta' Frar 2011 il-kawza giet differita ghaliex il-Qorti giet mghajta fuq inkjesta;
- Fit-13 ta' April 2011 il-kawza giet differita minhabba indispozizzjoni tal-Magistrat sedenti;
- Fil-31 ta' Ottubru 2011, l-atti mitluba mill-Qorti tal-Familja rigwardanti s-separazzjoni bejn “AA” u “AC”, li kellhom jigu esebiti f'tali seduta, ma ngabux u ghalhekk inghata differiment iehor;

- Fis-6 ta' Dicembru 2011 il-prosekuzzjoni talbet differiment ghaliex l-Ispettur Fabian Fleri gie msejjah fuq xoghol iehor urgenti;
- Fis-26 ta' Marzu 2012 il-Qorti sahqet li mhux xieraq li tisma' prova minhabba li l-Magistrat sedenti kienet giet elevata ghall-kariga ta' Imhallef;
- Fit-28 ta' Mejju 2012 il-kawza giet differita mill-Qorti ghat-2 ta' Ottubru 2012.

Hekk kif jidher car minn dak elenkat supra, ghadda hafna zmien fejn ma sehh xejn fil-proceduri kontra l-esponenti, u dan minghajr ebda tort tal-esponenti stess.

Mill-gdid l-esponenti jerga' jtenni illi sa mill-25 ta' Lulju 2008 l-proceduri fil-konfront tieghu kellhom jigu meqjusa ezawriti. L-Onorabbli Qorti tal-Magistrati, diversament presjeduta minn meta nghatat is-sentenza fil-konfront tal-esponenti, ma hadet ebda decizjoni rigward dan il-fatt.

Ghaldaqstant il-proceduri fil-konfront tal-esponenti baqghu jigu inutilment dilungati, u dan bi pregudizzju kbir ghar-rikorrenti hekk kif ser jigi ampjament ippruvat aktar 'l isfel u fit-trattazzjoni ta' dina l-kawza.

L-Ewwel Onorabbli Qorti sahqet bl-aktar mod car li l-kawza kellha tieqaf nhar il-25 ta' Lulju 2008 meta "AA" rtirat il-kwerela taghha, izda minkejja dan l-esponenti baqa' incert dwar id-destin tieghu sal-24 ta' Settembru 2013 meta fl-

ahhar saret gustizzja mieghu mill-Onorabbli Qorti tal-Magistrati. Inoltre l-intimati komplew ziedu l-piz psikologiku kbir fuq l-esponenti billi appellaw minn tali sentenza gusta, bil-konferma mill-Qorti tal-Appell tasal biss fit-3 ta' Marzu 2015.

Ir-rikorrenti ghalhekk ghamel kwazi **seba' snin** ma jafx x'se jsir minnu, li **erba' snin** minnhom kienu taht *house arrest*. Umilment ir-rikorrenti jissottometti illi dan huwa direttament oppost ghad-dritt tieghu ghal smigh fi zmien xieraq, li *r-raison d'etre* tieghu huwa *"to avoid that a person charged should remain too long in a state of uncertainty about his fate."*

Illi huwa pacifiku fil-gurisprudenza li kaz jista' jiehu ammont ta' zmien twil minghajr ma' dan isir bi ksur ta' dan id-dritt fundamentali principalment jekk huwa komplikat hafna jew inkella d-dilungar ikun attribwibbli lill-akkuzat. Umilment l-esponenti jishaq illi huwa ampjament car li ebda wiehed minn dawn il-fatturi ma kien prezenti fil-kaz tieghu biex jiggustifika d-dewmien.

Inoltre, il-Qorti Ewropea sahqet illi sabiex jigi deciz jekk id-dewmien tal-proceduri kienx ragjonevoli f'kaz partikolari, ghandu jittiehed ukoll in konsiderazzjoni dak li jkun jiddependi minn tali proceduri, fosthom is-sahha tal-akkuzat. Fil-kaz odjern kien evidenti li l-esponenti kien qieghed ibati minn problemi ta' sahha mentali anke qabel ma bdew il-proceduri kriminali fil-konfront tieghu, u tali proceduri ovvjament ma ghamlu xejn hlief aggravawhom.

Fit-3 ta' Settembru 2009 Dr Etienne Muscat, dak iz-zmien il-psikjatra tar-rikorrenti, ghamel nota medika li l-esponenti kien ilu taht il-kura tieghu sa minn Lulju tal-2008 ghal *reactive depressive disorder* li kien qieghed jigi aggravat minhabba *l-house arrest*, id-djun tal-esponenti u n-nuqqas ta' interazzjoni sociali li kien qieghed ikollu minhabba l-istess *house arrest*. Il-psikjatra kien irrakkommanda li l-esponenti jithalla f'sitwazzjoni li jahdem.

Konkluzzjoni

Fid-dawl tas-suespost l-esponenti umilment jishaq li huwa ampjament car li gew lezi l-imsemmija drittijiet fundamentali tieghu. Il-hsara li sofra r-rikorrenti minhabba tali ksur hija kbira:

- Hsara finanzjarja - l-esponenti thalla ghal diversi snin taht *house arrest* u ghalhekk minghajr il-possibilita` li jahdem. Inoltre, il-proceduri kriminali fil-konfront tieghu wasslu ghas-suspensjoni tieghu mill-Korp tal-Pulizija, bil-konsegwenzi li dan gab mieghu;
- Hsara psikologika - hekk kif suespost il-proceduri fil-konfront tal-esponenti, u b'mod specjali c-cirkostanzi tieghu waqt il-*house arrest* u l-incertezza li kellu jsofri ghal hafna snin waqt il-mori tal-kawza fil-konfront tieghu, aggrava b'mod sostanzjali l-problemi psikologici li r-rikorrenti kien qieghed jaghmel hiltu kollha biex jikkumbatti. *Inter alia* l-

esponenti mhux biss kien taht il-kura ta' psikjatra, izda kien attenda wkoll il-*counselling services* tal-Korp tal-Pulizija.

Ghaldaqstant ir-rikorrenti umilment jitlob lil dina l-Onorabli Qorti joghgobha:

Tiddikjara l-agir u l-mizuri mehduha mill-intimati jew min minnhom, illegali u li jilledu d-drittijiet fundamentali tar-rikorrenti billi jiksru l-artikoli 34 u 39 tal-Kostituzzjoni ta' Malta, kif ukoll l-artikoli 5 u 6 tal-Konvenzjoni Ewropea ghad-Drittijiet tal-Bniedem, jew liema minnhom;

Tordna lill-intimati jew min minnhom ihallsu kumpens xieraq lir-rikorrenti, tenut kont ic-cirkostanzi kollha li l-Qorti tqis bhala rilevanti, inkluz izda mhux limitament il-hsara finanzjarja u psikologika li soffra l-esponenti minhabba l-agir tal-intimati jew min minnhom; u

Taghti dawk l-ordnijiet u direttivi ohra li jidhrilha xierqa skont il-ligi u c-cirkostanzi tal-kaz.

Rat li dan ir-rikors gie appuntat ghas-smigh ghas-seduta tal-14 ta' Lulju 2016 fid-disgha u nofs ta' filghodu (9.30 a.m.).

Rat ir-risposta tal-Avukat Generali u l-Kummissarju tal-Pulizija datata nhar is-7 ta' Lulju 2016 a fol 12 tal-process fejn esponew bil-qima:

Illi fil-qasir il-lanjanzi tar-rikorrent huma fis-sens li fil-kawza *Il-Pulizija vs. Patrick Falzon* deciza mil-Qorti tal-Appell Kriminali (Inferjuri) fit-3 ta' Marzu 2015, gew lezi d-drittijiet fundamentali tieghu kif protetti bl-artikoli 5 u 6 tal-Konvenzjoni Ewropea ghad-Drittijiet tal-Bniedem u bl-artikoli 34 u 39 tal-Kostituzzjoni u dan minhabba li l-perjodu li ghamel taht *house arrest* pendent l-ezitu tal-kawza kriminali kien wiehed ezagerat u ta' pregudizzju kbir ghalih u kif ukoll minhabba dewmien sabiex il-kawza kriminali tigi deciza fi zmien ragjonevoli bi ksur tal-jedd ghal smigh xieraq.

Illi l-esponenti jirrespingu dawn l-allegazzjonijiet bhala infondati fil-fatt u fid-dritt peress li, kif ser jigi spjegat aktar 'l isfel, l-ebda agir ta' l-esponenti ma kiser jew illeda xi dritt fundamentali tar-rikorrenti.

Dwar l-ilment tal- "house arrest"

Illi jibda biex jinghad in succinct bhala fatti dan il-kaz jirrigwarda proceduri kriminali li gew istitwiti mill-pulizija kontra ir-rikorrent wara li sar rapport li huwa kien abbuza sesswalment mit-tifla tas-siehbha tieghu ta' tlettax-il sena. Sussegwentement fil-11 ta' Lulju 2008 ir-rikorrent tressaq il-Qorti tal-Magistrati akkuzat bir-reati ta' korruzzjoni ta' minorenni, sekwestru ta' persuna u attentat vjolenti ghall-pudur fuq il-minuri "AB". Mal-prezentata ta' din il-kawza l-Qorti tal-Magistrati mill-ewwel ikkoncediet lir-rikorrent il-helsien mill-arrest pero` jirrizulta li wahda mill-kundizzjonijiet ghall-*bail* il-Qorti imponiet li r-rikorrent jibqa'

d-dar taht *house arrest* u johrog biss biex ikellem lill-avukat tieghu u ghar-ragunijiet medici. Jirrizulta li fil-gimghat u fix-xhur ta' wara r-rikorrent ghamel diversi talbiet sabiex il-kundizzjoni *tal-house arrest* tigi revokata pero` dawn dejjem gew michuda mill-Qorti tal-Magistrati principalment minhabba n-natura serja tal-akkuzi u l-biza' ta' intralc tal-provi. Fil-15 ta' Settembru 2009 il-Qorti tal-Magistrati laqghet talba ghal-bidla fil-kundizzjonijiet tal-*bail* u ordnat lir-rikorrent jiddepozita is-somma ta' elfejn ewro oltre garanzija personali ta' €8,000. L-esponent jirrileva li dawn il-kundizzjonijiet huma assolutament proporzjonati u legittimi meta wiehed jikkunsidra l-gravita` tar-reati addebitati lir-rikorrent.

Ghalhekk diga` mhux minnu li l-Qorti tal-Magistrati zammet lir-rikorrent arrestat id-dar ghal erba' snin, xahrejn u tlieta u ghoxrin gurnata. Li jirrizulta mill-process hu li sena u xahrejn wara li tressaq il-Qorti, l-kundizzjonijiet tal-*bail* tar-rikorrent gew mibdula b'tali mod li ma baqax iktar b' *house arrest*. Sussegwentement gara li r-rikorrent ma ddepozitax l-ammont ta' flus impost mill-Qorti u minflok intalab isib terz idoneju sabiex jaghmel tajjeb ghall-ammont ta' €7,000. Permezz ta' digriet datat 22 ta' Ottubru 2010 il-Qorti tal-Magistrati naqset dan l-ammont ghal €4,000 pero` r-rikorrent xorta wahda ma' r-nexxilux jissodisfa lanqas din il-kundizzjoni. Finalment fl-1 ta' Ottubru 2012 il-Qorti regghet bidlet il-kundizzjonijiet tal-helsien mill-arrest fejn fost l-ohrajn bidlet il-garanzija ghal wahda personali ta' €20,000.

Illi l-ilment tar-rikorrent huwa ibbazat fuq zewg konsiderazzjonijiet u cioe` li l-kundizzjoni tal-*house arrest* hija wahda leziva tad-drittijiet fundamentali tieghu peress li ma setax johrog mid-dar u li l-kundizzjonijiet ghall-helsien mill-arrest imposti mill-Qorti tal-Magistrati inkluz l-ammont ta' depozitu kienu ibsien izzejjed tenut kont tas-sitwazzjoni tar-rikorrenti.

Illi dwar id-differenza bejn li tkun arrestat il-habs u li tkun taht *house arrest* issir referenza ghas-sentenza tal-Qorti Kostituzzjonali - Anthony Grech Sant vs. Avukat Generali - fejn inghad li *wiehed ma jista' qatt iqabbel il-house arrest ma' arrest fil-habs. Apparti li l-awtoritajiet qatt ma jistghu jkunu verament mija fil-mija certi li dak li jkun ikun ottempera ruhu mal-kundizzjoni li ma johrogx minn daru jew li johrog limitatament skont il-kundizzjonijiet imposti, iz-zamma taht arrest preventiv fil-habs jew f'post meqjus skont il-ligi bhala habs timporta ferm aktar restrizzjonijiet milli qatt jista' jimporta l-house arrest. Ghalkemm sia fir-rikors promotorju kif ukoll fit-trattazzjoni quddiem din il-Qorti l-abbili difensur tal-appellant ipprova jpingi xenarju ta' "izolament" ghall-persuna li tkun taht house arrest, ghalkemm din tista' tavvera ruhha f'xi kazijiet partikolari (fil-kaz de quo ma giex pruvat li, bhala fatt, kien hemm dan l-izolament), persuna li tkun mizmuma f'darha hija libera li taghmel hafna affarijiet li persuna mizmuma l-habs ma tistax taghmel. Din il-Qorti ma tahsibx li hemm ghalfejn li wiehed jelabora aktar.*

Illi l-esponent jirrileva li ghalkemm huwa minnu li bil-kundizzjoni ta' *house arrest*, il-liberta` ta' moviment tar-rikorrent gie ristrett, xorta jibqa' l-fatt li l-Qorti tal-Magistrati kienet gustifikata li timponi tali mizura meta wiehed iqies in-natura sensittiva tal-kaz. Kif johrog car mill-atti processwali r-rikorrent gie akkuzat li (abbuza sesswalment it-tifla tas-sieħba tieghu meta huma kienu jghixu flimkien taht saqaf wiehed. Ghalhekk l-imposizzjoni *tal-house arrest* kienet pjenament gustifikata sabiex l-ewwel u qabel kollox jigu salvagwardjati l-interessi tal-minuri u ma jkunx hemm intralc fil-provi. Meta l-Qorti tal-Magistrati fis-sapjenza tagħha deħrilha li tali kundizzjoni mhijiex iktar necessarja din giet revokata u minflok gew imposti kundizzjonijiet ohra bhal per eżempju li r-rikorrent irid jiffirma l-ghassa u jkun id-dar bejn 22.00pm u s-6.00am.

Illi lanqas wiehed jista' jargumenta li l-kundizzjonijiet tal-helsien mill-arrest kienu irragjonevoli jew li l-ammont ta' garanzija kien wiehed eccessiv. Għal zmien twil ir-rikorrent għamel divesi rikorsi fejn allega li hu ma kienx f'pozizzjoni finanzjarja sabiex jiddepozita l-Qorti s-somma indikata pero` mingħajr ma għamel xejn biex jipprova dan kollu. Fil-fatt ma jirrizultax mill-atti processwali li r-rikorrent issostanzja l-allegazzjoni tieghu li huwa ma kellux mezzi biex jiddepozita dik is-somma - Qorti Kostituzzjonali, James Demanuele vs. Avukat Generali, 20 Frar 2009.

Għalhekk l-esponent jissottometti li ma hemm l-ebda vjolazzjoni ta l-artikolu 5 tal-Konvenzjoni Ewropea u/jew l-artikolu 34 tal-Kostituzzjoni.

L-ilment dwar id-dewmien fil-proceduri kriminali.

Illi minghajr pregudizzju ghas-suespost, r-rikorrenti qed jilmenta minn dewmien irragjonevoli bi ksur tal-artikolu 39 tal-Kostituzzjoni u tal-artikolu 6 tal-Konvenzjoni Ewropea. Illi skont il-gurisprudenza assodata kemm nostrana kif ukoll dik tal-Qorti Ewropea, sabiex Qorti tasal ghal konkluzjoni dwar jekk kienx hemm ksur tad-dritt ta' smigh xieraq fi zmien ragjonevoli, il-procedura gudizzjarja mertu tal-allegazzjonijiet trid tkun ezaminata fl-assjem taghha u ma jistax ikun ezaminat biss element jew parti wahda minn din il-procedura. Il-fatturi li principalment ghandhom jittiehdu in konsiderazzjoni sabiex jigi determinat jekk is-smigh ta' process eccediex il-parametri tas-smigh fi zmien ragjonevoli huma l-komplessita` tal-kaz, l-agir tal-partijiet fil-kawza, l-imgieba ta' min ikun qed iressaq l-ilment, is-sehem tal-awtorita' jew awtoritajiet rilevanti – f' dan il-kaz l-agir ta' awtorita' gudizzjarja fid-dewmien u fl-ahhar nett is-siwi ta' dak li l-parti ghandha x'titlef u tirbah mill-kaz taghha quddiem il-qrati - *Sydney Ellul Sullivan vs Kummissarju tal-Pulizija u l-Avukat Generali*, 28/1/2013, *Qorti Kostituzzjonali*.

Huwa accettat ukoll li ma hemm l-ebda 'time limit' li jrid jigi osservat fil-kors tal-proceduri quddiem qorti ghax inkella l-interessi tal-gustizzja jigu pregudikati minhabba ghagbla zejda u inkonsulta. Illi hija giurisprudenza kostanti li l-irragjonevolezza taz-zmien m'ghandhiex tigi determinata fl-astratt jew min-numru ta' snin li tkun damet kawza

ghaddejja imma ghandu jitqies fid-dawl tac-cirkostanzi partikolari tal-kaz li jkun (ara X v. Belgium deciza mill-Kummissjoni Ewropea fit-12 ta' Marzu 1962).

Li jirrizulta mill-process kriminali hu li r-rikorrent tressaq fl-2008 u hames snin wara f' Settembru tal-2013 il-Qorti tal-Magistrati (Bhala Qorti ta' Gudikatura Kriminali) tat is-sentenza taghha. Din id-decizjoni giet appellata mill-esponent Avukat Generali u l-Qorti tal-Appell Kriminali ipronunzjat ruhha nhar it-3 ta' Marzu 2015 u cioe' sena u nofs wara. Fl-umli fehma tal-esponent tenut kont tan-natura tal-kaz, dan iz-zmien ma kienx wiehed irragjonevoli.

Illi ghalkemm idealment il-kawzi ghandhom jimxu b'mod spedit u jigu decizi fi zmien kemm jista jkun qasir, komplessivament ma jirrizultax li fil-kaz odjern kien hemm xi nuqqasijiet lampanti min-naha tal-Prosekuzzjoni u lanqas jirrizulta li kien hemm xi nuqqasijiet lampanti tal-Qrati fir-rigward ta' dewmien.

Illi ghalhekk ma hemm l-ebda ksur tal-artikolu 6 tal-Konvenzjoni Ewropea u/jew tal-artikolu 39 tal-Kostituzzjoni ta' Malta.

Illi minghajr ebda pregudizzju ghall-premess u ghall-gieh tal-argument biss, jekk din l-Onorabbli Qorti ssib li verament kien hemm xi dewmien irragjonevoli jew xi forma ta' vjolazzjoni ohra, u allura tqis li ghandha taghti xi forma ta' rimedju lir-rikorrenti, dan ir-rimedju ghandu jkun biss ta' kumpens bhala danni morali u mhux ta' danni materjali.

Ghaldaqstant fid-dawl tas-suespost ma hemm l-ebda lezjoni tad-drittijiet fundamentali tar-rikorrenti u din l-Onorabbli Qorti ghandha tichad l-allegazzjonijiet u t-talbiet kollha bhala nfondati fil-fatt u fid-dritt.

Rat in-nota ta' sottomissjonijiet tar-rikorrent datata 12 ta' Frar 2018 a fol 183 tal-process.

Rat in-nota tas-sottomissjonijiet tal-intimati datata 12 ta' Marzu 2018 a fol 199 tal-process.

Rat il-verbal tas-seduta mizmuma l-Hamis 12 ta' April 2018 fejn meta ssejjah ir-rikors deher ir-rikorrent assistit minn Dr Rene` Darmanin li assocja ruhu fil-patrocinju tar-rikorrent. Id-difensuri prezenti strahu fuq in-noti ta' sottomissjonijiet taghhom u qablu li l-kawza tibqa' ghas-sentenza. Ir-rikors giet differit ghas-sentenza ghat-28 ta' Gunju 2018 fid-9:30am.

Hadet konjizzjoni tal-provi prodotti.

II. KONSIDERAZZJONIJIET

Illi r-rikorrent qed jilmenta li sofra lezjoni fid-drittijiet fundamentali tieghu fit-termini tal-**Artikoli 34 u 39 tal-Kostituzzjoni ta' Malta** - 'il quddiem imsejjah "Il-Kostituzzjoni" u tal-**Artikoli 5 u 6 tal-Konvenzjoni Ewropea ghall-Protezzjoni tad-Drittijiet tal-Bniedem - Kap. 319 tal-Ligijiet ta' Malta**, 'il quddiem imsejjah "Il-

Konvenzjoni" b'riferenza ghall-proceduri kriminali fejn tpoġġa taht *house arrest* soġġett ghall-kondizzjonijiet ta' helsien sproporzjonati, u *stante* d-dewmien f'dawk il-proceduri. Talab rimedji effikaci fosthom kumpens materjali u kumpens ghall-hsara psikologika li sofra.

Illi l-intimat oppona għat-talbiet b'eccezzjonijiet sostantivi rizzultanti mir-risposta tiegħu. Fil-qosor wiegħeb li z-zamma taht arrest domiciljari kien gust tenut kont il-gravita' tal-akkuzi migjuba kontra r-rikorrent. Inoltré gie meħlus mill-arrest taht kondizzjonijiet ta' helsien li kienu jinvolvu depozitu finanzjarju, liema kondizzjonijiet ġew mibdula fil-kors tal-proceduri. Għal dak li jirrigwarda d-dewmien, caħad li kien hemm dewmien ingustifikat.

II- Fatti fil-Qosor

Illi dan il-kaz jirrigwarda proceduri kriminali li ġew istitwiti mill-pulizija kontra ir-rikorrent wara li sar rapport li huwa kien abbuza sesswalment mit-tifla tas-sieħba tiegħu ta' tlettax-il sena. Sussegwentement fil-11 ta' Lulju 2008 ir-rikorrent tressaq il-Qorti tal-Magistrati akkuzat bir-reati ta' korruzzjoni ta' minorenni, sekwestru ta' persuna u attentat vjolenti għall-pudur fuq il-minuri.

Mal-prezentata ta' din il-kawza l-Qorti tal-Magistrati ikkoncediet lir-rikorrent il-helsien mill-arrest taht kundizzjonijiet għall-*bail* li r-rikorrent jibqa' d-dar taht arrest domiciljari u johrog biss biex ikellem lill-avukat tiegħu u għar-ragunijiet medici.

Huwa pacifiku li r-rikorrent ressaq diversi talbiet sabiex il-kundizzjoni *tal-house arrest* tigi revokata pero`dawn dejjem gew michuda mill-Qorti tal-Magistrati sakemm fl-ahhar fil-15 ta' Settembru 2009 il-Qorti tal-Magistrati laqghet talba ghal bidla fil-kundizzjonijiet tal-helsien mill-arrest u ordnat lir-rikorrent jiddepozita is-somma ta' elfejn ewro oltre garanzija personali ta' €8,000.

Sussegwentement gara li r-rikorrent ma ddepozitax l-ammont ta' flus impost mill-Qorti u minflok intalab isib terz idoneju sabiex jaghmel tajjeb ghall-ammont ta' €7,000. Permezz ta' digriet datat 22 ta' Ottubru 2010 il-Qorti tal-Magistrati naqset dan l-ammont ghal €4,000 pero` r-rikorrent xorta wahda ma' r-nexxilux jissodisfa lanqas din il-kundizzjoni.

Finalment fl-4 ta' Ottubru 2012 il-Qorti regghet bidlet il-kundizzjonijiet tal-helsien mill-arrest fejn fost l-ohrajn bidlet il-garanzija ghal wahda personali ta' €20,000.

Provi:

Patrick Falzon xehed permezz ta' affidavit (fol 25-30) u spjega x'gara meta tressaq quddiem il-Qorti. Spjega li fil-11 ta' Lulju tellghuh b'urgenza quddiem dak iz-zmien il-Magistrat Edwina Grima, u nghata l-*house arrest* taht certu kondizzjonijiet, fosthom li ma johrogx mid-dar hlief sabiex jattendi l-Qorti, jew ghar-ragunijiet medici jew biex

jikkonsulta mal-Avukat tieghu. Kellu jinforma lill-Ufficial Prosekutur kull darba li johrog u jidhol.

Qal li ghall-bidu kien qed joqghod ma' huh izda kellhom argument f'Dicembru 2008 u mar joqghod l-Imdina wahdu f'post bla arja, u minghajr dawl naturali u minghajr kumditajiet, qisu 'maqjel'. Dam hemm hames snin izda ma kellux flus biex jghix f'post iehor.

Semma li fil-proceduri kriminali fil-25 ta' Lulju 2008 xehdet il-*partner* tieghu li kienet qalet li ma tixtieqx tiehu passi kontrih, izda kien inghad li l-kaz hu *ex officio* u l-proceduri tkomplew. Xehdet ukoll it-tifla. Spjega li l-istess haga intqalet mill-*partner* tieghu fis-16 ta' Settembru 2008, u ghat-tielet darba fil-kontro-esami fil-15 ta' Lulju 2010 fejn hareg mix-xhieda li t-tifla kienet qed tigdeb. Dan ikkonfermatu t-tifla meta xehdet fil-25 ta' Lulju 2008 u anke t-terapista tal-Appogg.

Fl-24 ta' Gunju 2009 pprezentaw rikors¹ biex jieqfu l-proceduri izda ma giex degretat. Qal li sussegwentement saru hafna rikorsi biex hu johrog mill-*house arrest* biex ikun jista' jsib impieg, izda t-talba giet michuda ghax ma kellux x'juri li sab impieg.

Qal li kellu nofs il-paga mill-Korp tal-Pulizija amontanti ghall €508 f'idu. Kellu zewg *loans* mal-APS Bank Limited fejn l-ammont li kellu jhallas kien ta' €386.68 fix-xahar. Kellu self iehor li kien ha huh John ghan-nom tieghu ta' €1,000 u li

¹ Dok PF1

beda jtiħ €72.72 fix-xahar mill-14 ta' Jannar 2008 sat-12 ta' Dicembru 2008.

Qal li pprezenta rikors kwazi kull xahar biex jigi revokat il-*house arrest*, tmax b'kollox bejn it-22 ta' Lulju 2008 sat-23 ta' Settembru 2011.² Semma wkoll li l-intimati dejjem opponew għall-*bail* avolja kienu għalqu l-provi. Qal li f'sena u sitt xhur hekk kif jidher mit-trattazzjoni datat 14 ta' Lulju 2011 ma kien sar xejn.

Semma li sussegwentement il-kaz gie appuntat quddiem il-Magistrat Audrey Demicoli, fit-2 ta' Ottubru 2012, sar rikors għal helsien mill-arrest li gie milqugh taht garanzija personali ta' €20,000. Inghatat sentenza fl-24 ta' Settembru 2013, inqas minn sena paragunat mal-4 snin ta' qabel.

Sar appell u fit-3 ta' Marzu 2015, inghatat sentenza mill-Qorti tal-Appell li kkonfermat is-sentenza tal-Qorti tal-Magistrati. Skont iz-zewg sentenzi l-kawza kellha tieqaf fil-25 ta' Lulju 2008 izda minflok il-kawza damet 6 snin u 8 xhur għaddejja.

Qal li minn dakinhar tal-kaz u l-proceduri kriminali hu beda jbati minn *reactive depression* u kien taht il-kura tal-psikjatra Dr Etienne Muscat. Zied ighid, li wara s-sentenza tal-Appell rega' mar it-Taqsima tar-Rizorsi Umani (HR) id-Depot tal-Pulizija fl-10 ta' Marzu 2015, peress li hu kien fil-Korp u gie ingaggat u gie stazzjonat, fejn anke gie ordnat

² Dok PF6 konsistenti fi 33 folio.

jattendi ghall-visti mal-Psikologu tal-Pulizija. Gew imposti fuqu xi restrizzjonijiet minhabba dan it-trattament.

Qal li fil-25 ta' Lulju 2008 kellu jieqaf il-kaz kontrih izda baqa' ghaddej sat-3 ta' Marzu 2015. B'hekk, hu qed jirreklama li tilef €47,874 f'sighat ta' xoghol matul dak il-perjodu u 315 gurnata *vacation leave*.

Hu xehed ulterjorment (fol 123-127)³ u qal li r-rank tieghu kien PC u kien ilu 24 sena u ghaxar xhur mal-Pulizija. Qal li finanzjarment hu tilef il-*police allowance* u *x-shift allowance* mill-2000 sal-2007. Qal li fl-2008 waqt il-proceduri, kien sospiz u kien jiehu nofs paga, izda meta dahal lura fil-korp id-differenza fil-paga ma hadhiex. Rigward il-*vacation leave* qal li huma jkollhom l-ghazla li jghoddu ghas-sena li gejjja. Semma li kiteb ittra rigward il-*leave* u fl-2008 minn 34 gurnata inghata biss tmintax-il gurnata, u fl-2015 qatghulu hmistax-il gurnata. Hu esebixxa sett ta' dokumenti Dok PFX. Qal li fl-2008 tilef 21 jum u fl-2009, 2010, 2011, 2012, 2013, 2014, gew 46 jum kull sena. Qal li hadem il-kalkoli tieghu billi ra kemm tiswa gurnata xoghol u ghadd il-valur ta' kemm tiswa gurnata xoghol mal-jiem li hu tilef.

Il-Psikjatra Etienne Muscat xehed (fol 98-103)⁴ u esebixxa notamenti tieghu u kkonferma li r-rikorrent kien ibaghti minn *reactive depression*. Qal li jaf li hu kien

³ Seduta tad-9 ta' Frar 2017.

⁴ Seduta tal-10 ta' Jannar 2017.

konfinat b'*house arrest* go post zghir u kien itih medicina biex jghinu jorqod.

Xehedu wkoll l-Ispettur Edward Zammit xehed (fol 104-105)⁵ li esebixxa r-rapport li kien hejja bhala Dok EZ1, u **Dr. Mark Xuereb** (fol 139-144)⁶ li ghamel id-djanjosi bhala *Post Traumatic Stress Disorder* fir-rigward tar-rikorrent, fejn gralu disfunzjoni mhux biss psikologika imma anke fizika, minhabba l-esperjenza li ghadda minnha. Qal li osserva wkoll bidla fil-personalita`u jkollu kemm ugigh ta' rasijiet u *panic attack*, nuqqas ta' memorja, u ma jistax jiffoka. Hu esebixxa Dok MX1, MX2 u MX3. Qal li jista' jassessja dizabilita psikologika ta' 20 sa 30 fil-mija. Qal li d-disturbi psikologici tar-rikorrent bdew meta bdew il-proceduri kriminali, u l-prolongazzjoni tal-kaz aggravaw is-sitwazzjoni tieghu. Qal li r-rikorrent ma jidhirx li kellu *file* psikjatriku qabel il-proceduri kriminali. Qal li l-kondizzjoni ta' *house arrest* li kellu matul il-kaz aggravawlu il-kaz u l-qagħda psikologika tieghu.

L-Ispettur Jurgen Vella xehed (fol 170-175)⁷ u qal li hu stazzjonat fit-Taqsima Rizorsi Umani. Semma li mir-*Records* jirrizulta li r-rikorrent kien sospiz mill-2008 u dahal lura ghax-xogħol fl-2015, u kemm dam sospiz inghata nofs is-salarju baziku, u kien ukoll inghata *bonuses* kull tliet xhur. Hu esebixxa l-FS3's ta' Patrick Falzon mill-2008 sal-2014, Dok JV1 sa JV8. Spjega li fiz-zmien li kien sospiz Patrick Falzon kien inhareg '*one time payment*' għall-

⁵ Seduta tal-10 ta' Jannar 2017.

⁶ Seduta tat-30 ta' Marzu 2017.

⁷ Seduta tal-24 ta' Ottubru 2017.

membri tal-Korp u hu kien inghata elf Ewro f' *'one time payment.'* Qal li ghall-*overtime* huma hadu direzzjonijiet mill-OPM, fejn inghataw istruzzjoni li dak il-hlas ikun dovut biss jekk il-persuna ikun hadem dawk is-sighat. Esebixxa wkoll Dok JV9 sa JV12 li juru l-*bonuses* li ricieva. Qal li ghaz-zmien tas-sospensjoni, ma thallasx tal-*vacation leave* u *overtime payments*. Qal ukoll li ma jstax jikwantifika, li ma kienx sospiz, bhala *overtime* kemm kien jaghmel. Qal li mid-dokumenti jirrizultalu, li l-fatt li wassal ghall-kondizzjoni psikjatrika tar-rikorrent kien dovut ghall-kaz u l-proceduri kriminali li kellu kontrih. Zied ighid, li hemm diversi *extra duties* li jstghu jsiru fejn ma tenhtiegx arma, ezempju l-Evans Building u l-Housing Department, Floriana.

L-Ispettur Fabian Fleri xehed (fol 182a-d)⁸ u qal li illum hu stazzjonat fic-CID izda meta seh il-kaz ta' Patrick Falzon kien l-Ghassa tal-Pulizija Haz-Zabbar, kien jaf lir-rikorrent bhala membru tal-korp. Semma li fid-9 ta' Lulju 2008 kien sar rapport mill-*partner* tieghu li qalet bintha kienet sfat abbuzzata min-naha tieghu. Qal li kien hu li investiga l-kaz u arrestah u kien hu li interrogah. Qal li kien inghata l-helsien mill-arrest, mar joqghod l-Imdina u kien gie sospiz mill-Korp. Dwar id-dewmien qal, li kull seduta telghu x-xhieda, izda kien hemm perjodu ta' sitta sa disa' xhur sakemm inbidlet il-Qorti, peress li nbidel il-Magistrat u sakemm gie deciz jekk hux ser jerga' jinstema' x-xhud. Semma wkoll li kien hemm xi seduti fejn ma nstemghux xhieda ghax kien hemm battibekk fuq il-kwistjoni jekk ghandux jaqa' l-kaz. Mistoqsi jekk kienx ircieva ittri

⁸ Seduta tal-11 ta' Jannar 2018.

minghand l-avukat ta' Patrick Falzon, Dr. Simon Micallef Stafrace dwar xhieda li kellhom jitharrku, qal li ma rceviex dawn l-ittri hu, izda, peress li kienu zewg *prosecuting officers*, ma setax iwiegeb ghall-kollega tieghu. Qal li hu a konoxxenza tal-fatt li nqalghet il-kwistjoni jekk ghandhiex titwaqqa' l-kawza jew le peress li l-omm kienet qalet li m'ghandhiex aktar interess, fil-fatt il-kaz kien tkompla imbaghad il-Qorti esprimiet ruhha f'dan ir-rigward.

Atti Processwali - *Il-Pulizija (Spettur Louise Calleja u Spettur Fabian Fleri) v Patrick Falzon*

Illi l-atti processwali fil-kaz imsemmi huma allegati fl-atti ta' din il-kawza. Minn dawn jirrizulta li r-rikorrent tressaq taht arrest fil-11 ta' Lulju 2008 meta inghata *house arrest*.

Fis-sentenza taghha l-Qorti tal-Magistrati⁹ sabet li "*stante rinunzja tal-kwerela ... fix-xhieda taghha tas-16 ta' Settembru 2008, liema rinunzja hija inekwivoka, cara u minghajr kondizzjoni, din il-Qorti m'ghandhiex alternattiva ghajr li tiddikjara l-procediment ezawrit in kwantu jirrigwarda l-azzjoni mehuda ai termini tal-artikolu 203 tal-Kap 9 tal-Ligijiet ta' Malta u tastjeni milli tiehu konjizzjoni ulterjuri tal-kaz.*"

Is-sentenza mill-Onorabbli Qorti tal-Appell Kriminali (Sede Inferjuri) inghatat fit-3 ta' Marzu 2016. Il-Qorti kkonfermat is-sentenza appellata u riteniet hekk dwar ir-rinunzja tal-kwerela:

⁹ Esebata fl-atti allegati a fol 354

"Il-Qorti tirrileva li l-ewwel Qorti, mhux kif kienet presjeduta fil-gurnata tas-sentenza, kellha l-obbligu li tiddeciedi dan il-punt kif tqajjem u mhux thallih minghajr ma taghti decizjoni dwaru." (sottolinear ta' din il-Qorti).

Inoltre jirrizulta li r-rikorrent ipprezenta diversi rikorsi ghall-varjazzjoni tal-kondizzjonijiet ta' helsien mill-arrest li kienu jigu michuda "*stante l-gravita' tar-reati addebiti lill-imputat u minhabba l-biza' reali ta' intralc ta' provi.*"

TALBIET

A - Protezzjoni minn Arrest jew Detenzjoni Arbitrarja (Artikolu 34 tal-Kostituzzjoni u Artikolu 5 tal-Konvenzjoni Ewropea)

Illi r-rikorrent jilmenta li z-zamma tieghu taht arrest domiciljari (*house arrest*) mill-11 ta' Lulju 2008 sal-4 ta' Ottubru 2012 - total ta' erba' snin, xahrejn u tlieta u ghoxrin gurnata huwa lesiv tal-artikoli imsemija. Marbut ma' dan kien hemm kondizzjoni imposta ghall-varjazzjoni tal-arrest konsistenti f' depozitu ta' €7,000 li gie ridott ghal €4,000. Hu jargumenta li kemm l-ewwel, kif ukoll it-tieni ammonti kienu eccessivi billi, fic-cirkostanzi, hadd ma kien lest li jiddepozita dan l-ammont.

Jilmenta li minnkejja diversi talbiet ghar-revizjoni tal-kondizzjoni ta' arrest, dawn gew michuda minghajr gustifikazzjoni u minghajr konsiderazzjoni tal-kondizzjoni

medika tieghu *stante* li kien qed ibaghti minn depressjoni. Minhabba nuqqas ta' finanzi, il-fond fejn mar jirrisjedi ma kellhux kumditajiet, anzi, kien fi stat ta' "*maqjel*" kif iddskrivih hu fix-xhieda tieghu. Dan kollu kompli jaggrava l-problemi psikologici tieghu.

Illi l-intimat oppona billi argumenta li l-kondizzjonijiet imposti fuq ir-rikorrent kienu proporzjonati u legittimi tenut kont il-gravita' tar-reati addebitati lilu. Inoltra ssottometta li mhux minnu li r-rikorret inzamm taht *house arrest* ghall-erba' snin billi gja sena u xahrejn wara li tressaq il-Qorti, l-kondizzjonijiet tal-*bail* tar-rikorrent gew mibdula b'tali mod li ma baqax iktar b' *house arrest* soggett ghad-depozitu ordnat u li hu ma ssoddisfax.

Illi f'tema legali ssottometta li wiehed ma jista' qatt iqabbell il-*house arrest* ma' arrest fil-habs. Inoltra l-imposizzjoni kienet gustifikata sabiex l-ewwel u qabel kollox jigu salvagwardjati l-interessi tal-minuri u ma jkunx hemm intralc fil-provi. Meta rrizulta lill-Qorti li ma kienx hemm aktar htiega tal-arrest domiciljari, imponiet kondizzjonijiet ohra fosthom hin ta' rinkazar.

Artikolu 34 tal-Kostituzzjoni u l-artikolu 5 tal-Konvenzjoni Ewropea

Konsiderazzjoni ta' Dritt

L-Artiklu 34 tal-Kostituzzjoni jiddisponi :

34. (1) *Ħadd ma għandu jiġi pprivat mil-libertà personali tiegħu ħlief kif jista' jkun awtorizzat b'liġi fil-każijiet li ġejjin, jiġifieri -*

(a) - (ċ)

(d) *fl-esekuzzjoni tal-ordni ta' qorti magħmul biex jiżgura twettiq ta' xi obbligu impost lilu b'liġi;*

(e) - omissis

(f) *fuq suspett raġonevoli li huwa jkun ikkommetta, jew ikun sejjer jikkommetti, reat kriminali;*

(g) - (f) omissis

(3) *Kull min jiġi arrestat jew detenut -*

(a) *sabiex jinġieb quddiem qorti fl-esekuzzjoni tal-ordni ta' qorti; jew*

(b) *fuq suspett raġonevoli li jkun ikkommetta, jew li jkun sejjer jikkommetti, reat kriminali, u li ma jiġix meħlus, għandu jinġieb quddiem qorti mhux aktar tard minn tmienja u erbgħin siegħa wara; u jekk xi ħadd arrestat jew detenut f'xi każ b'hal dak li huwa msemmi fil-paragrafu (b) ta' dan is-subartikolu ma jiġix iġġudikat fi żmien raġonevoli, f'dak il-każ, bla ħsara għal kull proċeduri oħra li jistgħu jinġiebu kontra tiegħu, huwa għandu jiġi meħlus jew bla kondizzjoni jew b'kondizzjonijiet raġonevoli, magħduda b'mod partikolari dawk il-kondizzjonijiet li jkunu meħtieġa raġonevolment biex jiġi żgurat li huwa jidher f'data aktar tard għall-kawża jew għall-proċeduri preliminari għall-kawża."*

L-Artiklu 5 tal-Konvenzjoni Ewropea (Kap 319 tal-Ligijiet ta' Malta) jiddisponi:

(1) Kulhadd għandu d-dritt għal-libertà u għas-sigurtà tal-persuna. Hadd ma għandu jiġi ipprivat mil-libertà tiegħu ħlief fil-każijiet li ġejjin u skont il-proċedura preskritta bil-liġi:

- (a) (b) omissis-

(c) L-arrest jew detenzjoni skont il-liġi ta' persuna effettwata sabiex tiġi miġjuba quddiem l-awtorità legali kompetenti fuq suspett raġonevoli li tkun ikommettiet reat jew meta jkun meqjus raġonevolment meħtieġ biex jiġi evitat li tikkommetti reat jew li taħrab wara li tkun għamlet reat;

(d) id-detenzjoni ta' minuri b'ordni skont il-liġi għall-iskop ta' sorveljanza edukattiva jew id-detenzjoni tiegħu skont il-liġi sabiex jiġi miġjub quddiem l-awtorità legali kompetenti".

(e)-(f) omissis."

"(3) Kull min ikun arrestat jew detenut skont id-disposizzjonijiet tal-paragrafu (1) (ċ) ta' dan l-Artikolu għandu jingiebb minnufih quddiem imħallef jew funzjonarju ieħor awtorizzat b'liġi biex jeżerċita setgħa ġudizzjarja u jkollu dritt għal proċeduri fi żmien raġonevoli jew għal ħelsien waqt pendenza tal-proċeduri. Il-ħelsien jista' jkun taħt kundizzjoni ta' garanziji biex jidher għall-proċeduri."

Illi l-artikolu 5(3) jirreferi għall-pre-trial detention meta l-imputat għadu taht suspett li ikkommetta reat.

Illi r-rikorrent ma pprecizax taht liema subartikolu qed iressaq l-ilmenti tieghu izda rrefera b'mod generiku ghall-Artiklu 34 tal-Kostituzzjoni u ghall-Artikolu 5 tal-Konvenzjoni.

Illi fic-cirkostanzi l-Qorti ser tittratta l-ilment b'riferenza ghall-artikolu 34 (1)(d) u (f) u 34(3) kif ukoll ghall-artikolu 5 (1) (c) u 5(3). Dak dibattut fil-kuntest tal-Konvenzjoni Ewropea ser jitqies applikabbli ghall-artikoli imsemmija tal-Kostituzzjoni billi fis-sustanza, l-jedd sancit huwa l-harsien mid-deprivazzjoni illegali u arbitrarja tal-liberta' personali.

Illi skont l-awturi **Harris, O'Boyle & Warwick**¹⁰ "*....the detention must properly be for one of the grounds covered by Article 5(1)(a)-(f) as interpreted by the Court*¹¹ *and the individual must be protected from arbitrariness.*"

Ikkonsidrat li l-jedd ta' ħelsien minn żamma arbitrarja huwa jedd fundamentali tal-bniedem li jgħodd għal kulħadd¹². Huwa miżmum li biex arrest jitqies arbitrarju, irid ikun wieħed li jikser xi waħda minn dawk il-kwalitajiet li jagħmluh arrest legali. Biex arrest ikun wieħed legali, jeħtieġ li jkun wieħed li jaqa' taħt xi waħda mill-kategoriji speċifikati fil-Konvenzjoni, u li jkun ukoll skont "*il-proċedura preskritta bil-liġi*". F'dan ir-rigward, ingħad li dan ifisser li "*the deprivation of liberty must be imposed in conformity with*

¹⁰ *Law of the European Convention on Human Rights* (3rd Ed. pp 301)

¹¹ Referenza ghall-Qorti Ewropea

¹² Q.E.D.B. (GC) **12.9.2012** fil-kawża fl-ismijiet *Nada vs Svizzera* (Applik. Nru. 10593/08) § 224

*the substantive and procedural rules of the applicable national law*¹³ u li ma jkunx wieħed imwettaq b'mod arbitrarju¹⁴. Iċ-ċirkostanzi li jissemmew kemm fil-Kostituzzjoni u kif ukoll fil-Konvenzjoni huma l-eċċezzjonijiet waħdanin u tassattivi li tañthom persuna tista' tiċċaħħad mill-ħelsien tagħha¹⁵.

Illi kif gie ribadit fil-kaz **Buzadji v The Republic of Moldova**¹⁶

*"1. Article 5 of the Convention is, together with Articles 2, 3 and 4, in the first rank of the fundamental rights that protect the physical security of the individual (see, for example, its link with Articles 2 and 3 in disappearance cases such as **Kurt v. Turkey**, 25 May 1998, § 123, Reports of Judgments and Decisions 1998-III), and as such its importance is paramount. Its key purpose is to prevent arbitrary or unjustified deprivations of liberty (see, for example, **Lukanov v. Bulgaria**, 20 March 1997, § 41, Reports 1997-II; **Assanidze v. Georgia** [GC], no. 71503/01, § 171, ECHR 2004-II; and **Ilaşcu and Others v. Moldova and Russia** [GC], no. 48787/99, § 461, ECHR 2004-VII). Three strands of reasoning in particular may be identified as running through the Court's case-law: the exhaustive nature of the exceptions, which must be interpreted strictly (see **Ciulla v. Italy**, 22 February 1989, §*

¹³ Van Dijk, van Hoof, van Rijn, *Zwaak Theory & Practice of the European Convention on Human Rights* (4th. Edit, 2006), § 9.4.1, pğ. 463

¹⁴ *Op. cit.* pğ. § 9.4.7 f' pğ 481

¹⁵ Q.E.D.B. **1.7.1997** fil-kawża fl-ismijiet *Giulia Manzoni vs Italja* (Applik. Nru. 19218/91) § 25

¹⁶ [GC], no. 23755/07, § 104, ECHR 2016 - 5 ta; Lulju 2016..

41, Series A no. 148) and which do not allow for the broad range of justifications under other provisions (Articles 8 to 11 of the Convention in particular); the repeated emphasis on the lawfulness of the detention, both procedural and substantive, requiring scrupulous adherence to the rule of law (see **Winterwerp v. the Netherlands**, 24 October 1979, § 39, Series A no. 33); and the importance of the promptness or speediness of the requisite judicial controls (under Article 5 §§ 3 and 4) (see **McKay v. the United Kingdom** [GC], no. 543/03, § 34, ECHR 2006-X)."

Illi l-principji generali applikabbli gew spjegati fil-kaz **McKay v the United Kingdom**¹⁷:

"Article 5 of the Convention is, together with Articles 2, 3 and 4, in the first rank of the fundamental rights that protect the physical security of an individual (see, for example, its link with Articles 2 and 3 in disappearance cases such as **Kurt v. Turkey**, 25 May 1998, § 123, Reports of Judgments and Decisions 1998-III) and as such its importance is paramount. Its key purpose is to prevent arbitrary or unjustified deprivations of liberty (see, for example, **Lukanov v. Bulgaria**, 20 March 1997, § 41, Reports 1997-II; **Assanidze v. Georgia** [GC], no. 71503/01, § 171, ECHR 2004-II; and **Ilaşcu and Others v. Moldova and Russia** [GC], no. 48787/99, § 461, ECHR 2004-VII). Three strands in particular may be identified as running through the Court's case-law: the exhaustive nature of the exceptions, which must be interpreted strictly

¹⁷ Grand Chamber - 3.10.2006 App.Nru. 543/03, para30;

(see **Ciulla v. Italy**, 22 February 1989, § 41, Series A no. 148) and which do not allow for the broad range of justifications under other provisions (Articles 8-11 of the Convention in particular); the repeated emphasis on the lawfulness of the detention, procedurally and substantively, requiring scrupulous adherence to the rule of law (see **Winterwerp v. the Netherlands**, 24 October 1979, § 39, Series A no. 33); and the importance of the promptness or speediness of the requisite judicial controls (under Article 5 §§ 3 and 4)."

Illi skont l-awturi **Harris, O'Boyle & Warwick**¹⁸ :

"The overarching principles (of art.5) can be summarised as follows:

(i) The detention has a basis, and is in conformity with the applicable domestic law; and

(ii) domestic law satisfies Convention standards as to the 'quality of the law' (it is sufficiently ascertainable and certain); and

(iii) the application of that domestic law is in conformity with the general principles of the Convention: the detention must properly be for one of the grounds covered by Article 5(1)(a)-(f) as interpreted by the Court¹⁹ and the individual must be protected from arbitrariness."

¹⁸ *Law of the European Convention on Human Rights* (3rd Ed. pp 301)

¹⁹ Referenza għall-Qorti Ewropea

Applikabilita' tal-Artikolu 5 ghall-Arrest Domiciljari (House Arrest)

Illi l-kaz in ezami jikkoncerna l-arrest domiciljari impost fuq ir-rikorrent, ossia *house arrest*. Mizuri ta' dawn it-tip iqajmu *in limine* kwistjoni dwar l-applikabilita' tal-artikolu 5. Din it-tema giet dibattuta u trattata mill-*Grand Chamber* tal-Qorti Ewropea fil-kaz **De Tommaso v Italy**²⁰ fejn il-Qorti, wara li ddistingwiet bejn l-**artikolu 5 tal-Konvenzjoni** u l-**artikolu 2 tar-Raba' Protokoll tal-Konvenzjoni** (liberta' tal-moviment), irrikonoxxiet li *house arrest* ghandha titqies bhala mizura ta' deprivazzjoni tal-liberta' tal-individwu skont "*it's degree and intensity*." Gie ribadit:

*"2. It reiterates at the outset that in proclaiming the "right to liberty", paragraph 1 of Article 5 contemplates the physical liberty of the person. Accordingly, it is not concerned with mere restrictions on liberty of movement, which are governed by Article 2 of Protocol No. 4. In order to determine whether someone has been "deprived of his liberty" within the meaning of Article 5, the starting-point must be his or her specific situation and account must be taken of a whole range of factors such as the type, duration, effects and manner of implementation of the measure in question. The difference between deprivation and restriction of liberty is one of degree or intensity, and not one of nature or substance (see **Guzzardi**, cited above,*

²⁰ Q.E.D.B. Grand Chamber - 23 ta' Frar 2017 (App. Nru. 43395/09)

§§ 92-93; **Nada v. Switzerland** [GC], no. 10593/08, § 225, ECHR 2012; **Austin and Others v. the United Kingdom** [GC], nos. 39692/09, 40713/09 and 41008/09, § 57, ECHR 2012; **Stanev v. Bulgaria** [GC], no. 36760/06, § 115, ECHR 2012; and **Medvedyev and Others v. France** [GC], no. 3394/03, § 73, ECHR 2010). Furthermore, an assessment of the nature of the preventive measures provided for by the 1956 Act must consider them “cumulatively and in combination” (see **Guzzardi**, cited above, § 95).”

- omissis -

"3. It reiterates that house arrest is considered, in view of its degree and intensity (see **Buzadji v. the Republic of Moldova** [GC], no. 23755/07, § 104, ECHR 2016), to amount to deprivation of liberty within the meaning of Article 5 of the Convention (see *N.C. v. Italy*, no. 24952/94, § 33, 11 January 2001; **Nikolova v. Bulgaria** (no. 2), no. 40896/98, §§ 60 and 74, 30 September 2004; **Danov v. Bulgaria**, no. 56796/00, §§ 61 and 80, 26 October 2006; and **Ninescu v. the Republic of Moldova**, no. 47306/07, § 53, 15 July 2014). It further notes that under Italian law, a person under house arrest is deemed to be in pre-trial detention (see **Ciobanu v. Romania and Italy**, no. 4509/08, § 22, 9 July 2013, and **Mancini v. Italy**, no. 44955/98, § 17, ECHR 2001-IX).”

Illi fil-kaz **Guzzardi v Italy** ²¹ il-Qorti Ewropea ikkonsidrat l-applikabilita' tal-artikolu 5 ghas-sitwazzjoni ta' detenut kostrett li jghix fuq gzira zghira, izolata, b'kuntatti socjali

²¹ 6 November 1980, §§ 92-93, Series A no. 39.

restrittissimi. Ikkonsidrat il-kondizzjonijiet imposti kumulattivament, fl-assjem taghhom, u kkonkludiet li l-artikolu 5 (1) japplika ghall-kaz.

Hekk ukoll l-awturi **Harris O'Boyle & Warwick**²² jghidu bla ezitazzjoni li "*It is clear that house arrest for twenty four hours a day is a deprivation of liberty.*"

Dan rega' gie kkonfermat mill-Qorti Ewropja fil-kaz fuq citat fl-ismijiet **Buzadji v The Republic of Moldova** fejn gie trattat kaz id-detenzjoni pendenti l-proceduri kriminali (*pre-trial detention*) fejn il-vittma inżammet taht *house arrest* ghall-perjodu ta' seba' xhur u nofs. Il-Qorti fl-ewwel lok enuncjat il-principju tal-interpretazzjoni Konvenzjonali awtonoma moghtija lill-kuncett ta' "*deprivation of liberty*" u li d-distinzjoni bejn restrizzjonijiet tal-liberta' ta' moviment (artiklu 2 tar-Raba' Protokoll) u l-helsien mid-detenzjoni arbitrarja u illegali (artikolu 5) hija wahda ta' grad u intensita' mhux ta' sustanza fejn "*the starting point must be the concrete situation and account must be taken of a whole range of criteria such as the type, duration, effects and manner of implementation of the measure in question* (see **Guzzardi v. Italy**, 6 November 1980, §§ 92-93, Series A no. 39)."²³

Kompliet:

²² *Law on the European Convention on Human Rights* (3rd ed) - pp290

²³ § 103.

"4. According to the Court's case-law (see, among many others, **Mancini v. Italy**, no. 44955/98, §17, ECHR 2001-IX; **Lavents v. Latvia**, no. 58442/00, §§ 64-66, 28 November 2002; **Nikolova v. Bulgaria** (no. 2), no. 40896/98, § 60, 30 September 2004; **Ninescu v. the Republic of Moldova**, no. 47306/07, § 53, 15 July 2014; and **Delijorgji v. Albania**, no. 6858/11, § 75, 28 April 2015), house arrest is considered, in view of its degree and intensity, to amount to deprivation of liberty within the meaning of Article 5 of the Convention."

Illi huwa minnu li l-ligi taghna ma tikkontemplax il-kuncett ta' *house arrest*. Is-sitwazzjoni fil-ligi Maltija giet spjegata mill-Qorti Kostituzzjonali fil-kaz **James Demanuele v l-Avukat Generali** (Qorti Kostituzzjonali deciz fl-20 ta' Frar 2009):

"13. Kif tajjeb osservat l-ewwel Qorti fis-sentenza appellata, il-*"house arrest"* bhala kundizzjoni tal-*"bail"* fis-sistema taghna hija r-rizultat ta' Prattika li ssib l-origini taghha fl-estensjoni tal-curfew. In fatti, kien gie dejjem accettat li, bhala wahda mid-diversi kundizzjonijiet li jistghu jigu imposti biex ikomplu jiggarrantixxu li ma tavverax ruhha xi wahda mic-cirkostanzi msemmija fil-**paragrafi (a) sa (e) tal-Artikolu 575(1) tal-Kodici Kriminali**, kien hemm dik tal-limitazzjoni tal-hrug wara certu hin (maghrufa wkoll bhala kundizzjoni tar-rinkazar) jew dik li persuna ma tersaqx lejn certu post jew postijiet (ez. fejn ikun jirrisjedi l-allegat vittma jew xi xhud partikolari). Jidher li maz-zmien il-Qrati tal-Magistrati gew perswazi mid-difensuri ta' nies li

jkunu akkuzati b'reati, speċjalment b'reati ta' certa gravita`, biex filwaqt li effettivament johorgu lill-akkuzat jew imputat mill-habs, fl-istess hin, pero`, izommuh "arrestat id-dar", jigifieri ma jkunx jista' johrog hlief – normalment – biex jattendi l-Qorti jew ghal ragunijiet medici. Jidher li din bdiet tigi kunsidrata bhala soluzzjoni "konvenjenti" ghal kulhadd – l-imputat imur id-dar u ma jibqax il-Habs, u l-Qorti "mohhha mistrieh" li mhux ser tigi inundata b'rikors wiehed wara l-iehor ghall-'bail.'Din il-Qorti ma tarax li ghandha ghalfejn f'dan il-kaz toqghod taghmel distinzjonijiet bejn il-ligi taghna u dik ta' pajjizi barranin bhall-Italja u l-Bulgarija (pajjizi li ghalihom saret referenza permezz tas-sentenzi tal-Qorti ta' Strasbourg ezibiti mill-appellant quddiem l-ewwel Qorti) fejn l-arrest domiciljari huwa regolat bil-ligi."

Minkejja dan il-Qorti Kostituzzjonali rriteniet li l-kaz ta' arrest domiciljari f'Malta jaqa' fl-ambitu tal-Artikolu 5 tal-Konvenzjoni.

"Fil-kaz taghna, dan mhux regolat bil-ligi u huwa semplicement "kundizzjoni" tal-"bail". Pero`, kif tajjeb josserva l-appellant, ghalkemm semplici kondizzjoni tal-"bail", jibqa' xorta wahda forma ta' arrest b'tali mod li jrid ikun gustifikat daqs li kieku l-persuna in kwistjoni ghadha qed tinzamm il-Habs ta' Kordin jew f'xi post iehor dezinjat bhala "habs" skont il-ligi." (sottilinear ta' din il-Qorti).

Illi fil-fehma ta'din il-Qorti, anke " a gilded cage is nonetheless a cage."

Illi l-intimat jaghmel referenza ghall-bran li jiccita mis-sentenza tal-Qorti Kostituzzjonali fil-kaz **Anthony Grech Sant v Avukat Generali**, deciz fit-8 ta' Frar 2010 fejn inghad li "*wiehed ma jista' qatt iqabbel il-house arrest ma' arrest fil-habs. Apparti li l-awtoritajiet qatt ma jistghu ikunu verament mija fil-mija certi li dak li jkun ikun ottempera ruhhu mal-kundizzjoni li ma johrogx minn daru jew li johrog limitament skont il-kundizzjonijiet imposti, iz-zamma taht arrest preventiv fil-habs jew f'post meqjus skont il-ligi bhala habs timporta ferm aktar restrizzjonijiet milli qatt jista' jimporta l-house arrest. Ghalkemm sia fir-rikors promotorju kif ukoll fit-trattazzjoni quddiem din il-Qorti l-abbili difensur tal-appellant ipprova jpingi xenarju ta' "izolament" ghall-persuna li tkun taht house arrest, ghalkemm din tista' tavvera ruhha f'xi kazijiet partikolari (fil-kaz de quo ma giex pruvat li, bhala fatt, kien hemm dan l-izolament), persuna li tkun mizmuma f'darha hija libera li taghmel hafna affarijiet li persuna mizmuma l-habs ma tistax taghmel."*

Izda l-Qorti Kostituzzjonali f'dik il-kawza, ma kellhiex quddiemha ilment skont l-artikolu 5 tal-Konvenzjoni, imma skont l-artikolu 6 (smigh xieraq) kif osservat l-istess Qorti. Inltre t-test iccitat inghad fil-kuntest ta' talba ghat-tnaqqis tal-perjodu li wiehed ikun ghamel il-habs qabel is-sentenza fit-termini tal-**artikolu 22 tal-Kap 9 tal-Ligijiet ta' Malta**.

Illi fid-dawl tal-principji fuq enuncjati, din il-Qorti hija tal-fehma konsiderata li z-zamma taht arrest domiciljari, kuntrarjament ghall-kondizzjoni ta' helsien mill-arrest b'certu restrizzjonijiet bhar-rinkasar f'xi sighat biss tal-lejl,

ghandha titqies li hija "detenzjoni" fit-termini tal-artiolu 34 tal-Kostituzzjoni u tal-Artikolu 5 tal-Konvenzjoni.

Applikati dawn il-principji ghall-kaz in disamina, jirrizulta li r-rikorrent tressaq quddiem il-Qorti Istrutturja fil-11 ta' Lulju 2008 u f'dik il-gurnata tpogga taht l-arrest domiciljaru skont kif imfisser fl-ordni a fol 10 tal-process allegat ma' dawn l-atti, skont liema *inter alia*:

"1. L-imputat ma johrogx mid-dar .. hlief li jattendi l-Qorti meta jigi hekk notifikat jew ghar-raguni ta' sahha salv jekk ikun il-kaz, jikkonsulta mal-avukat tieghu." Hu gie marbut jinforma lill-ufficjal prosekutur tal-hin illi huwa johrog mid-dar."

Illi minn dakinhar ipprezenta diversi rikorsi (kwazi wiehed fix-xahar) ghall-varjazzjoni tal-ordni imsemmija li ghalihom oppona l-intimat, u li gew michuda mill-Qorti *stante* l-gravita' tar-reati addebiti lill-imputat u minhabba biza' reali ta' intralc ta' provi. Fuq rikors iehor, b'digriet tal-11 ta' Gunju 2009 giet michuda it-talba *stante* li r-rikorrent ma gabx prova li kiseb impieg alternattiv u *di piu`* ma jidhirx li nbidlu c-cirkostanzi biex jiggustifika bdil.

Ir-rikorrent ressaq ragunijiet varji fir-rikorsi, primarjament li ma setax ikollu mqar prospettiv ta' impieg biex ikun jista' jissoddisfa l-obbligazzjonijiet li kellu ta' hlas tad-dejn, kif ukoll biex isib post decenti fejn jghix. Iddeduca wkoll ragunijiet ta' sahha mentali kif sopportati b'certifikati medici, liema problemi gew aggravati minhabba li gie kostrett,

ghar-ragunijiet ta' nuqqas ta' finanzi, biex jghix go "*maqjel*". Ressaq ukol talbiet konnessi mal-fatt li x-xhieda kienu gja iddeponew quddiem il-Qorti.

Eventwalment t-talba tieghu giet milqugha fid-19 ta' Ottubru 2009²⁴ fejn inheles mill-arrest domciljari taht kondizzjoni li jiddepozita fir-registru tal-Qorti is-somma ta' €2,000 oltre garanzija personali ta' €8,000. B'digriet iehor tat-28 ta' Settembru 2010 gie awtorizzat li jressaq terz idoneu biex jippresta d-depozitu originali.²⁵ B'digriet tas-26 ta' Ottubru 2010, (fol 232) il-Qorti irriduciet id-depozitu ghall-€4,000. Finalment fl-4 ta' Ottubru 2012 (fol 276) il-Qorti regghet bidlet il-kundizzjonijiet tal-helsien mill-arrest fejn fost l-ohrajn bidlet il-garanzija ghal wahda personali ta' €20,000.

Illi din il-Qorti trid tindirizza l-kwistjoni jekk l-arrest jew detenzjoni kif imposta kien ragjonevoli kif ukoll jekk ecceda z-zmien ragjonevoli bi ksur tal-artikoli 34(1) u (3) tal-Kostituzzjoni u 5 (1) u (3) tal-Konvenzjoni.

Illi f'dan il-kuntest din il-Qorti taghmel s-segweni kostatazzjonijiet:

- Li l-omm il-minuri kienet irrinunzjat ghall-kwerela fis-seduta tas-16 ta' Settembru 2008 ;
- Gja fis-seduta tal-25 ta' Lulju 2008 kienet stqarret li kieku setghet, b'referenza ghal dak suggerit lilha li l-

²⁴ Ordni esebit a fol 155 tal-atti allegati

²⁵ Fol 216 tal-atti allegati.

kaz kien qed jitmexxa *ex officio*, riedet li l-kaz ma jkomplix.

- Li l-effett tar-rinunzja ma gietx indirizzata mill-Qorti tul il-proceduri sakemm, b'sentenza taghha tal-24 ta' Settembru 2013 (fol 354) il-Qorti tal-Magistrati (Malta) bhala Qorti ta' Gudikatura Kriminali ddecidiet li *"stante ir-rinunzja tal-kwerela da parti tal-(omm) kif indikata fix-xhieda taghha tas-16 ta' Settembru 2008 u kkonfermata fil-15 ta' Lulju 2009, ...m'ghandhiex alternattiva ghajr li tiddikjara l-procediment ezawrit in kwantu jirrigwarda l-azzjoni mehudha ai termini tal-Artikolu 203 tal-Kap 9 tal-Ligijiet ta' Malta u tastjeni milli tiehu konjizzjoni ulterjuri tal-kaz."*
- Li l-omm u l-minuri xehedu fil-25 ta' Lulju 2008 u x-xhieda mtellghin wara dik id-data kienu ufficjali tal-Pulizija. Kwindi ma setghax ikun hemm biza' reali u konkret li dawn ix-xhieda ser jigu influwenzati jew imbezzghin mill-imputat.
- Li minkejja li gew esbiti dokumenti relatati mas-self bankarju li kellu l-imputat, kif ukoll mal-fatt li kien qed jircievi biss nofs il-paga, u dokumenti dwar is-sahha mentali tieghu, u l-aggravar ta' din il-kundizzjoni *stante* l-ambjenti imweghra li fihom kien qed jghix, dawn il-fatturi ma ttiehdux in konsiderazzjoni mill-Qorti lanqas meta biddlet l-arrest domiciljari ghall-helsien mill-arrest taht kondizzjonijiet ta' rinkakar b'garanziji finanzjarji.
- Li tenut kont id-dhul ridott tar-rikorrent, u l-incertezza finanzjarja tieghu, is-somom imsemmija fid-digriet ta' depozitu u garanziji jitqiesu eccessivi fic-cirkostanzi

partikolarment marbuta mal-fatt li fil-perjodu tal-arrest domiciljari u r-rikorrent ma setghax realment ifittex impieg biex jameljora s-sitwazzjoni finanzjarja tieghu. Dan kollu qieghdu f'circlu vizzjuz li ma setax johrog minnha .

- Il-Qorti tal-Appell Kriminali (Sede Inferjuri) fis-sentenza taghha tat-3 ta' Marzu 2016 rriteniet hekk dwar ir-rinunzja tal-kwerela "*Il-Qorti tirrileva li l-ewwel Qorti, mhux kif kienet presjeduta fil-gurnata tas-sentenza, kellha l-obbligu li tiddeciedi dan il-punt kif tqajjem u mhux thallih minghajr ma taghti decizjoni dwaru.*" (sottolinear ta' din il-Qorti).

Kif gie ribadit mill-Qorti Ewropea, fil-kaz citat *supra* ta' **Buzadji** :

*"5. While paragraph 1 (c) of Article 5 sets out the grounds on which pre-trial detention may be permissible in the first place (see **De Jong, Baljet and Van den Brink v. the Netherlands**, 22 May 1984, § 44, Series A no. 77), paragraph 3, which forms a whole with the former provision, lays down certain procedural guarantees, including the rule that detention pending trial must not exceed a reasonable time, thus regulating its length."*

"87 According to the Court's established case-law under Article 5 § 3, the persistence of a reasonable suspicion is a condition sine qua non for the validity of the continued detention, but, after a certain lapse of time, it no longer suffices: the Court must then establish (1) whether other

grounds cited by the judicial authorities continue to justify the deprivation of liberty and (2), where such grounds were “relevant” and “sufficient”, whether the national authorities displayed “special diligence” in the conduct of the proceedings (see, among many other authorities, **Letellier**, cited above, § 35, and **Idalov v. Russia [GC]**, no. 5826/03, § 140, 22 May 2012). The Court has also held that justification for any period of detention, no matter how short, must be convincingly demonstrated by the authorities. When deciding whether a person should be released or detained, the authorities are obliged to consider alternative means of ensuring his or her appearance at trial (*ibid.*).

"6. Justifications which have been deemed “relevant” and “sufficient” reasons (in addition to the existence of reasonable suspicion) in the Court’s case-law, have included such grounds as the danger of absconding, the risk of pressure being brought to bear on witnesses or of evidence being tampered with, the risk of collusion, the risk of reoffending, the risk of causing public disorder and the need to protect the detainee (see, for instance, **Stögmüller v. Austria**, 10 November 1969, § 15, Series A no. 9; **Wemhoff**, cited above, § 14; **Tomasi**, cited above, § 95; **Toth v. Austria**, 12 December 1991, § 70, Series A no. 224; **Letellier**, cited above, § 51; and **I.A. v. France**, 23 September 1998, § 108, Reports of Judgments and Decisions 1998-VII)."

"7. The presumption is always in favour of release. As established in **Neumeister v. Austria** (judgment of 27 June 1968, Series A no. 8, p. 37, § 4), the second limb of Article 5 § 3 – that is release pending trial – does not give the judicial authorities a choice between either bringing an accused to trial within a reasonable time or granting him provisional release pending trial. It is the provisional detention of the accused which must not be prolonged beyond a reasonable time (see **Wemhoff**, cited above, § 5); even if the duration of the preliminary investigation is not open to criticism, that of the detention must not exceed a reasonable time (see **Stögmüller**, cited above, § 5). Until conviction, he or she must be presumed innocent, and the purpose of the provision under consideration is essentially to require his or her provisional release once his or her continuing detention ceases to be reasonable (see **McKay**, cited above, § 41)."

Illi m'hemm l-ebda dubbju dwar il-legalita' tal-ordni ta' *house arrest* u li kienet ragonevoli u gustifikata meta giet emmessa, tenut kont il-gravita' tar-reat li bih gie akkuzat ir-rikorrent. Kemm il-prosekuzzjoni, kif ukoll il-Qorti tal-Magistrati kienu qed jimxu abbazi tar-rapport tal-omm il-minuri u tar-rakkont tal-minuri li, kif jirrizulta mill-atti tal-process quddiem il-Qorti Istrutturja u il-Qorti tal-Magistrati (Malta) bhala Qorti ta' Gudikatura Kriminali, kienet tissahhah l-akkuzi migjuba kontrih.

Madanakollu wara li kkonsidrat il-fatturi kollha fl-assjem taghhom, issib li r-rikorrent ghandu ragun fl-ilment tieghu

billi hija tal-fehma li d-dritt tieghu ghall-protezzjoni mid-detenzjoni arbitrarja kif sancit bl-artikoli invokati gie lez meta l-Qorti Istrutturja rrifjutat l-helsien mill-arrest, wara li xehdu l-omm u l-minuri speċjalment wara li l-omm irrinunzjat ghall-kwerela fil-25 ta' Lulju 2008 u fis-16 ta' Settembru 2008. Marbut ma dan hija x-xhiedha tal-minuri li stqarret li ma qalitx il-verita' kollha fir-rapport taghha lill-Pulizija. Tqies li l-Qorti kellha tindirizza l-effett legali tar-rinunzja minnufih *stante* li, kif irrizulta mis-sentenza tal-ewwel Qorti kif ikkonfermata mill-Qorti tal-Appell Kriminali, l-mertu tal-proceduri kien gie meqjus ezawrit. Minn dak il-mument 'il quddiem, iz-zamma taht arrest tar-rikorrent kienet lesiva tad-dritt fundamentali tieghu u anke minghajr bazi guridika.

Dan apparti, jirrizulta li l-preokkupazzjoni primarja tal-Qorti tal-Magistrati kienet tirrigwarda l-gravita' tal-akkuzi kontra l-imputat. Ma hemmx indikazzjoni li kien hemm xi preokkupazzjoni dwar xi periklu li l-imputat kien ser jikkommetti xi reat iehor anke tenut kont il-fedina penali netta tieghu. Madanakollu fic-cirkostanzi partikolari tal-kaz, *in visto* tar-rinunzja imsemmija, ma tistax issib li r-rifjut tal-Qorti u anke l-opposizzjoni tal-intimat ghat-talbiet tal-imputat kienu gustifikati.

Ghaldaqstant ser tghaddi biex tilqa' t-talba billi ssib li gie lez id-dritt tieghu ghal-liberta` personali, hekk kif sancit mill-artikolu 34 tal-Kostituzzjoni u l-artikolu 5 tal-Konvenzjoni Ewropea biz-zamma fis-sehh tal-ordni ta' arrest domiciljari wara s-seduta tal-25 ta' Lulju 2008 kif

ukoll billi gew imposti fuq ir-rikorrent kondizzjonijiet eccessivi tenut kont ic-cirkostanzi partikolari tieghu.

B - Dritt ghal Smigh Xieraq (Artikolu 39 tal-Kostituzzjoni u Artikolu 6 tal-Konvenzjoni Ewropea)

L-artikolu 39(1) tal-Kostituzzjoni jiddisponi:

"39. (1) Kull meta xi ħadd ikun akkużat b'reat kriminali huwa għandu, kemm-il darba l-akkuża ma tigix irtirata, jiġi mogħti smigh xieraq għeluq żmien raġonevoli minn qorti indipendenti u imparzjali mwaqqfa b'ligi."

L-artikolu 6(1) tal-Konvenzjoni Ewropea jiddisponi: *"Fid-deċiżjoni tad-drittijiet ċivili u tal-obbligi tiegħu jew ta' xi akkuża kriminali kontra tiegħu, kulħadd huwa ntitolat għal smigh imparzjali u pubbliku fi żmien raġonevoli minn tribunal indipendenti u imparzjali mwaqqaf b'ligi...."*

Il-Qorti tirreferi għas-sentenza mogħtija fil-kawża fl-ismijiet **Central Mediterranean Development Corporation Limited vs Avukat Ġenerali**, deċiża fl-14 ta' Novembru 2002 mill-Prim'Awla tal-Qorti Ċivili (Sede Kostituzzjonali) fejn il-Qorti għamlet referenza għall-kawżi **Vocaturò vs Italy**²⁶ u **G.H vs Austria**²⁷, fejn il-Qorti Ewropea qalet li:

"It is for contracting states to organise their legal systems in such a way that their Courts can guarantee the right to

²⁶ ECtHR: 24 ta' Mejju, 1991

²⁷ ECtHR: 3 ta' Ottubru, 2000

everyone to obtain a final decision on disputes relating to civil rights and obligations within a reasonable time”.

Iżda l-istess Qorti għamlet referenza wkoll għall-gurisprudenza tal-Qorti Ewropea li permezz tagħha gie ritenut li sabiex jiġi stabbilit jekk kienx hemm dewmien li mhux raġonevoli, hemm bżonn li jiġu kkunsidrati t-tliet fatturi segwenti:

- (a) il-komplessita' tal-każ;
- (b) l-imġieba tal-Qorti;
- (c) l-imġieba ta' min ikun qed jagħmel il-lament.

Ma' dawn wiehed ghandu jzid *"the importance of what was at stake for the applicant in the litigation"*. (Ara ad.ez. **Price and Lowe v. the United Kingdom**, nos. 43185/98 and 43186/98, § 20, 29 July 2003; **Frydlander v France** App.Nru. 30979/96, 27 Jun 2000)²⁸.

Fil-kaz odjern, il-kwistjoni kienet urgenti stante li l-liberta' tar-rikorrent kienet michuda.

Il-Qorti Kostituzzjonali, fil-kawza “**Francis Theuma vs Avukat Generali**” **deciza fis-27 ta' Gunju 2003**, kompliet tamplifika hekk fuq dawn il-kriterji:

“S'intendi, dawn il-kriterji jridu jiġu applikati għall-kaz konkret u mhux fl-astratt, b'mod għalhekk li ghandu jiġi

²⁸ Ezempji jinkludu proceduri istitwiti minn persuna marida bl-AIDS għall-kumpens (**A and Others v Denmark** - App.Nru.20826/92,8 Feb.1996; jew kazijiet li jinvolvu r-relazzjonijiet bejn genituri u uliedhom (**H v United Kingdom** - App.Nru.9480/81 - 8 July 1987.

ezaminat sew il-process li jkun qed jigi allegat li jaghti lok għall-ksur lamentat. Ma hemmx, għalhekk, xi perjodu pre-determinat, applikabbli għal kull kaz, li jekk jinqabez ikun hemm ksur minhabba dewmien mhux ragonevoli:

'When the length of the relevant period has been established, it must subsequently be determined whether this period is to be regarded as reasonable. In many cases the Court only makes an overall assessment, in other cases however, it assess the lapse of time in each stage of the proceedings. The reasonableness cannot be judged in the abstract but has to be assessed in view of the circumstances of each individual case. The interests of the person concerned in as prompt a decision as possible will have to be weighed against the demands of a careful examination and a proper conduct of the proceedings...The application of the criteria, the complexity of the case, the conduct of the applicant and the conduct of the authorities, may lead to different conclusions...'.²⁹

Iċ-ċirkostanzi kollha magħdudin flimkien b'effett kumulattiv għandhom ikunu bażi tajba biex jitqies il-kriterju tar-ragonevolezza fid-dewmien proċedurali³⁰.

Dwar it-tifsira tal-kuncett ta' *'zmien ragjonevoli'*, l-Qrati tagħna wkoll esprimew ruhhom u sostnew illi t-terminu fih innifsu għandu element qawwi ta' diskrezzjonalita` li jhalli f'idejn il-gudikant jiddetermina jekk fic-ċirkostanzi partikolari

²⁹ **Van Dijk, P. u van Hoof**, G. J. H., Theory and Practice of the European Convention on Human Rights Kluwer Law (The Hague) 1998, pp. 446-449.

³⁰ Kost. 12.2.2010 fil-kawża fl-ismijiet **Francis Said vs L-Avukat Ġenerali**

tal-kaz, iz-zmien perkors sakemm il-persuna allegata tkun giet gudikata, kienx ta' tul tali li jeccedi dak li hu jew ghandu jkun normalment accettabbli f'socjeta` demokratika.³¹ Dan kollu jfisser illi kull kaz ghandu jigi ezaminat fid-dawl tac-cirkostanzi specjali tieghu.³²

Ikkonsidrat ukoll li dan id-dritt jirrispetta wkoll l-principju tal-effikacja (*effectiveness*)³³ billi dewmien esagerat jimmilita kontra l-access garantit ghall-gustizzja li ghandu jigi zgurat mill-Istat lil kull cittadin. Kif jghidu l-awturi **Jacobs White & Ovey:-**

*"The object of the provision of article 6(1) is to protect the individual concerned from living too long under the stress of uncertainty and, more generally to ensure that justice is administered without delays which might jeopardize its effectiveness and credibility."*³⁴

Illi r-rikorrent jilmenta li gie lez id-dritt tieghu ghas-smigh xieraq minhabba dewmien dovut ghal ragunijiet interament indipendenti minnu. Dan ukoll *stante* li fil-fehma tieghu, sa mill-25 ta' Lulju 2008 il-proceduri fil-konfront tieghu kellhom jigu meqjusa ezawriti. Inoltre l-Onorabbli Qorti tal-Magistrati, ma hadet ebda decizjoni rigward dan il-fatt.

Fid-dawl ta' dan kollu jishaq li ghamel kwazi **seba' snin** ma jafx x'se jsir minnu, li **erba' snin** minnhom kienu taht *house*

³¹ Q.Kos. Emanuela Brincat v. L-Avukat Generali, 21/2/1996 [Vol.80]

³² Q.Kos. Zakkarija Calleja v. L-Avukat Generali, 15/12/2015

³³ H. v. France, (1989).

³⁴ *The European Convention on Human Rights* - 6th ed. p.273 fejn jiccitaw mis-sentenza tal-ECHR fil-kaz :**Bottazzi v Italy** App. Nru 34884/97 - 28 Lulju 1999.

arrest u dan fi stat ta' incertezza dwar id-destin tieghu. F'dan il-process kollu jghid li kellu problemi ta' sahha mentali li komplew jaggravaw bid-dewmien li kien qed isofri.

Illi l-intimat issottometta ghal dak li jirrigwarda l-allegat dewmien li tenut kont tan-natura tal-kaz, dan iz-zmien ma kienx wiehed irragjonevoli u li komplessivament ma jirrizultax li fil-kaz odjern kien hemm xi nuqqasijiet lampanti min-naha tal-Prosekuzzjoni u lanqas jirrizulta li kien hemm xi nuqqasijiet lampanti tal-Qrati fir-rigward ta' dewmien.

Illi tibda biex tghid li fil-kaz odjern, kien hemm rinunzja ghall-kwerela gja fil-25 ta' Lulju 2008 kif ukoll fis-16 ta' Settembru 2008 ghar-ragunijiet gja fuq spjegati. Kull ma kellu jigi kkonsidrat mid-data tar-rinunzja kien il-punt legali dwar jekk tali rinunzja wasslitx jew le ghall-ezawriment tal-mertu tal-kaz. Dan qatt ma sar. Kif gja ribadit, ghalkemm wiehed jistenna li dan il-punt seta' tqajjem mir-rikorrent, (allura imputat f'dawk il-proceduri), il-Qrati huma marbutin bil-garanziji procedurali inerenti fl-artikolu 5(3) tal-Konvenzjoni u l-Qorti kellha tindirizza dan il-punt minghajr dewmien. Taht din l-ottika, l-kwistjoni kollha kellha tigi risolta ghall-massimu fi ftit xhur billi l-kwistjoni kienet wahda prettament legali u mhux ta' xi komplessita' partikolari.

F'dan it-termini, lanqas hu mehtieg li din il-Qorti tidhol fl-ezami ta' dak li sehh fis-seduti li nzammu u n-numru ta' seduti. Madanakollu ser taghmel dan l-ezercizzju ghall-kompletezza.

Illi jirrizulta li inzammu 10 seduti sakemm il-prosekuzzjoni ghalqet il-provi fit-28/7/2009 . Effettivament dawn imxew a *tamburo battente* u tressqu xhieda u provi f'kull seduta u anke trattazzjonijiet fuq talbiet tar-rikorrent ghall-varjazzjoni tal-kondizzjonijiet ta' helsien mill-arrest.

Kien hemm zewg seduti meta gie trattat il-punt jekk il-minuri setghet terga' tittella' biex tixhed.

Wara li l-prosekuzzjoni ghalqet il-provi inzammew seduti ghall-prova tad-difiza li fihom kien hemm talbiet ghad-differiment miz-zewg partijiet kif ukoll ghar-ragunijiet addebitati lill-Qorti inkluz seduta wahda minnhom, l-indisposizzjoni tal-Magistrat sedenti, kif ukoll billi giet elevata ghall-gudikatura - ragunijiet li huma, fil-fehma ta' din il-Qorti, ragonevoli. B'kollox inzammew madwar 26 seduta bejn il-11 ta' Novembru 2009 u l-24 ta' Settembru 2013 meta l-kawza inqatet mill-ewwel Qorti izda xhieda tressqu biss fi **disa'** seduti. Fis-seduti l-ohrajn gew trattati r-rikorsi ghall-helsien mill-arrest, u t-trattazzjoni finali tal-kaz.

Fic-cirkostanzi issib li meta wiehed jikkonsidra li x-xhieda tad-difiza kollha gew prodotti f'disa' seduti, l-fatt li l-kawza hadet kwazi erba' snin biex jinghalqu l-provi difiza huwa zmien irragjonevoli.

Illi taqbel mar-rikorrent li fic-cirkostanzi tar-rinunzja tal-kwerelant, l-appell mill-intimat ikkaguna iktar dewmien

ingustifikat, u kwindi irragjonevoli, u kompla johloq ghalih stat ta' incertezza u sofferenza materjali u psikika.

Illi fid-dawl tal-premess, u partikolarment tal-fatt li l-kawza kellha tigi rizolta fi ftit xhur tenut kont ir-rinunzja tal-kwerela, ssib li kien hemm lezjoni tad-dritt sancit bl-artikoli imsemmija billi l-process kriminali mehud kontra r-rikorrent sakemm giet ippronunzjata s-sentenza finali mill-Qorti tal-Appell Kriminali (Sede Inferjuri) fit-3 ta' Marzu 2015 dam ben seba' snin u nofs. Dan id-dewmien huwa irragjonevoli fic-cirkostanzi kollha tal-kaz.

Rimedju

Ikkonsidrat li r-rikorrent qed jitlob li jigi risarcit ghad-danni materjali u ghall-hsara psikologika li soffra *stante* l-lezjoni tad-drittijiet tieghu. Jiccita wkoll dak li gie ritenut mill-Qorti Kostituzzjonali fil-kaz **Gasan Enterprises Limited v Awtorita' ta' Malta dwar l-Ambjent u l-lppjanar deciz fit-3 ta' Frar 2009** u cioe`:

"Kif inhu impostat ir-rikors promotorju, dan kjarment qed jitlob rimedju ghall-ksur tal-Artikolu 6 tal-Konvenzjoni – u kawza kostituzzjonali ghal dikjarazzjoni ta' lezjoni ta' dritt fundamentali m'ghandhiex tigi konvertita f'kawza ghal danni akwiljani. Meta jigi riskontrat dewmien skont l-Artikolu 6, ir-rimedju ghandu jkun, bhala regola, kumpens konsistenti f'danni morali li jkunu jirrispekkjaw id-dewmien ingustifikat, u dan indipendentement min-natura tal-kawza

jew il-valur tal-proprjeta` in kontestazzjoni, u bla pregudizzju ghad-danni materjali ossia reali li dak iddewmien seta' effettivament ikkawza."

Dan hu kondiviz mill-intimat li jissottometti li din il-Qorti ghandha, semmai, takkorda biss danni morali u mhux materjali.

Madanakollu tinnota li l-partijiet iddibattew danni ghal-lezjoni tal-artikolu 6 tal-Konvenzjoni u f'kawzi rigwardanti dewmien irragjonevoli kemm-il darba gie ritenut minn dawn il-qrati li semplici dikjarazzjoni ta' lezjoni ta' dritt fundamentali hi rimedju sufficjenti, (ara **John Bugeja vs. Avukat Generali et, Qorti Kostituzzjonali**, datata l-11 t'Awwissu, 2003).

Illi izda, fil-kaz odjern din il-Qorti irriskontrat lezjoni ukoll tal-artikolu 5 b'konsegwenzi ferm izjed dannuzi u gravi fuq ir-rikorrent u fuq il-liberta' tieghu fejn il-Qrati rrikonoxxew id-dritt ghad-danni morali u materjali.

"Fil-likwidazzjoni ta' kumpens ghall-arrest illegali u ghal-trattament inuman u degredanti ma jigux illikwidati biss id-danni materjali imma anke somma ghall-vjolazzjoni u tbatija li jkun sofra r-rikorrent." (**Qorti Kostituzzjonali - Tonio Vella v Kummissarju tal-Pulizija et. - 28 ta' Frar 1994**).

Illi fil-kaz **Ghigo v. Malta**, il-Qorti Ewropea spjegat illi l-iskop li jingħata rimedju hu sabiex ir-rikorrenti jitpoġġa

kemm jista' jkun fil-pożizzjoni li kien ikun fih li kieku l-ksur ma kienx sar.

“The Court reiterates that an award for pecuniary damage under Article 41 of the Convention is intended to put the applicant, as far as possible, in the position he would have enjoyed had the breach not occurred (see, mutatis mutandis, Kingsley v. the United Kingdom [GC], no. 35605/97, § 40, ECHR 2002-IV).”

Inoltre kif gie ritenut fil-kaz **Walter Delia et v Chairman Awtorita' tad-Djar** deciz fit-18 ta' Frar 2016 :

"52. Għalkemm hemm distinzjoni bejn il-kunċett tal-kumpens għall-ksur ta' dritt fundamentali protett mill-Kostituzzjoni u l-Konvenzjoni, u l-kunċett ta' danni ċivili, għandu jingħad li l-estensjoni tad-danni pekunjarji li tkun sofriet persuna taffettwa l-estensjoni tal-ksur tad-dritt fundamentali tagħha wkoll u għalhekk dawn ma jistgħux ma jittieħdux in kunsiderazzjoni. Kif spjegat l-ewwel Qorti m'hemm xejn fil-liġi li jipprojbixxi lill-Qorti milli tillikwida somma għad-danni pekunjarji li tkun sofriet persuna b'riżultat ta' leżjoni ta' dritt fundamentali. "

Jirrizulta a soddisfazzjon ta' din il-Qorti li minhabba c-cahda tal-helsien mill-arrest, ir-rikorrent gie imcahhad ukoll milli jghix b'mod decenti u milli jfittex li jawmenta d-dhul tieghu. Inoltre, gie mcahhad mill-possibilita' li jfittex li jigi reintegrat fil-Korp tal-Pulizija minghajr dewmien.

Gie ppruvat li r-rikorrent tilef €47,874 f'sighat ta' xoghol matul il-perjodu mill-25 ta' Lulju 2008 sat-3 ta' Marzu 2015 oltre 315 gurnata *vacation leave* ghas-snin 2009-2014.³⁵ Dawn il-figuri ma gewx ikkontestati mill-intimati.

Ikkonsidrat li gjaladarba l-Qorti giet adita minn talba ta' lezjoni ta' dritt fundamentali, hija obbligata taghti dawk ir-rimedji kollha biex tassigura li l-vittma tal-lezjoni jitqieghed fl-istat li kien qabel.

Konsegwentement ser tillikwida d-danni pecunjarji dovuti lir-rikorrent fis-somma ta' €47,874 rapprezentanti sighat ta' xoghol mitlufin ghall-perjodu mill-25 ta' Lulju 2008 sat 3 ta' Marzu 2015 oltre 315 gurnata *vacation leave* ghas-snin 2009-2014 li ghandhom jinhadmu skont il-paga li kellu f'dawk is-snin³⁶.

Illi jirrizulta ppruvat li r-rikorrent sofra tbatija psikologika skont kif xehed il-psikatra Dr Mark Xuereb. Gew esebiti ritratti³⁷ tal-fond fejn ir-rikorrent kien kostrett li jirrisjedi minhabba nuqqas ta' finanzi. Ma hemmx dubbju li ma setax jghix b'mod umanament decenti f'dawk il-kmamar zdingati u mitluqin. Huwa evidenti li dawn ic-cirkostanzi komplew jaggravaw d-depressjoni inflitta b'reazzjoni ghac-cirkostanzi li kien ghaddej minnhom b'konsegwenza taz-zamma tieghu taht arrest, tal-kondizzjonijiet eccessivi imposti, u tal-prolungament ingustifikat tal-proceduri kriminali.

³⁵ Nota ta' sottomissjojjiet tar-rikorrent a fol 147

³⁶ Nota ta' sottomissjojjiet tar-rikorrent a fol 147

³⁷ A fol 30

Ghalhekk ser tillikwida ukoll €20,000 f'danni morali dovuti lir-rikorrent.

III. KONKLUZJONI.

Illi ghalhekk ghal dawn il-motivi, din il-Qorti, **taqta' u tiddeciedi**, billi fil-waqt li tichad l-eccezzjonijiet sollevati mill-intimati, tilqa' t-talbiet tar-rikorrent skont dan li gej:

Tilqa' l-ewwel talba u tiddikjara l-agir tal-intimati jilledu d-drittijiet fundamentali tar-rikorrent billi jiksru l-artikoli 34 u 39 tal-Kostituzzjoni ta' Malta, kif ukoll l-artikoli 5 u 6 tal-Konvenzjoni Ewropea ghad-Drittijiet tal-Bniedem ghar-ragunijiet spjegati fis-sentenza.

Tordna lill-intimati *in solidum* bejniethom biex ihallsu lir-rikorrent is-somma ta' €47,874 rapprezentanti sghat ta' xoghol mitlufin ghall-perjodu mill-25 ta' Lulju 2008 sat 3 ta' Marzu 2015 oltre kumpens ghall-315 gurnata *vacation leave* ghas-snin 2009-2014 li ghandhom jinhadmu skont il-paga li kellu f'dawk is-snin;

Tordna wkoll lill-intimat Avukat Generali ihallas ukoll is-somma ta' €20,000 likwidati bhala kumpens ghad-danni morali sofferti mir-rikorrent ghar-ragunijiet spjegati fis-sentenza.

L-ispejjez jithallsu mill-intimati *in solidum* bejniethom.

Moqrija.

**Onor. Imhallef Lorraine Schembri Orland
LL.D., M.Jur.(Eur.Law), Dip.Trib.Eccles.Melit.
28 ta' Gunju 2018**

**Josette Demicoli
Deputat Registratur
28 ta' Gunju 2018**